

АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ
ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

КАЗАҚСТАНДЫҚ
ҚОҒАМДЫҚ
ДАМУ
ИНСТИТУТЫ

«ФОРСАЙТ ОПТИКАСЫ АРҚЫЛЫ БАЛАЛЫҚ ШАҚ - 2035»

**Форсайттық зерттеу нәтижелеріне негізделген
әдістемелік құрал**

«ДЕТСТВО-2035 ЧЕРЕЗ ОПТИКУ ФОРСАЙТА»

**Методическое пособие по результатам
форсайтного исследования**

Нұр-Сұлтан, 2021

**«ФОРСАЙТ ОПТИКАСЫ АРҚЫЛЫ БАЛАЛЫҚ
ШАҚ - 2035»**

**Форсайттық зерттеу нәтижелеріне негізделген
әдістемелік құрал**

«ДЕТСТВО-2035 ЧЕРЕЗ ОПТИКУ ФОРСАЙТА»

**Методическое пособие по результатам форсайтного
исследования**

*Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің мемлекеттік тапсырысы бойынша
«Рухани жаңғыру» қазақстандық қоғамдық даму институты»
КеАҚ «Рухани жаңғыру» орталығымен әзірленді*

*Подготовлено Центром «Рухани жаңғыру»
НАО «Казахстанский институт общественного развития «Рухани жаңғыру»
по государственному заданию
Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан*

Бұл әдістемелік құрал мектепке дейінгі білім беру модельдерінің ықтималды трансформациялану сценарийлерінің тұрақтану ерекшеліктері мен жаһандану, цифрландыру және социумның пандемиялық қайта жүктелуі жағдайындағы балалардың даму ерекшеліктеріне талдау жасалынған «Балалық шақ – 2035» форсайттық зерттеудің нәтижелерімен таныстыру мақсатымен дайындалған.

Әдістемелік құрал орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдарға, «Рухани жаңғыру» өңірлік жобалық офистеріне арналған.

Данное методическое пособие подготовлено с целью ознакомления с результатами форсайтного исследования «Детство – 2035», где проанализированы особенности становления вероятных сценариев трансформации моделей дошкольного образования и особенностей детского развития в условиях глобализации, цифровизации и пандемических перезагрузок социума.

Материалы предназначены для центральных государственных и местных исполнительных органов, региональных проектных офисов «Рухани жаңғыру».

МАЗМҰНЫ

Глоссарий	5
Кіріспе	7
Зерттеулердің әдіснамалық негіздері	9
Ағымдағы жағдайды талдау	12
Форсайттық сессиялардың нәтижелері	14
Қазақстандағы балалық шақ болашағының бейнесі	21
Қосымшалар	28

ГЛОССАРИЙ

ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale) – АҚШ-та әзірленген, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында білім сапасын кешенді бағалау шәкілдері. Бұл ҚР МЖБС (МД ФМБС) секілді құндылықтарға бағдарланған және стандарт талаптарын нақтылайтын құрал¹.

ECEC (Early childhood education and care) – мектепке дейінгі білім беру тәжірибесі мен оны әкімшілендірудің институционалдық деңгейінің ресми атауы. Осы деңгейді айқындауда «care» (күтім, қамқоршылық) сөзі ерекше бөлініп көрсетілген.

Форсайт (ағылш. Foresight - «болашаққа көзқарас, болжау») — болашаққа қатысты арнайы іріктеліп таңдалған сарапшылық топтарда модератордың жетекшілігімен өткізілетін, оған қол жеткізу үшін өзекті болып табылатын нақты іс-қимылдар алгоритмін міндетті түрде тұжырымдай отырып, қатысушылардың өздері талқылап отырған әлеуметтік феноменге, институтқа, үрдіске қатысты болашақ бейнені қалыптастыруға бағытталған зерттеушілік коммуникацияның ерекше құралы.

Rapid Foresight (RF) — болашақты болжамдауға және қалыптастыруға арналған, қысқа мерзімде болашаққа қатысты дәлдігі жоғары болжамдарды, оларға қол жеткізу жолдарын алуға және адамдарды өздерінің болашақ туралы түсініктері арқылы біріктіруге мүмкіндік беретін құрал.

Форсайттық ойлау — болашақтан қазіргіге қарай, болашақтағы бейнеден бүгінгі ахуалға қажетті күш-жігер жұмсау нүктелері арқылы жүйелі талдамалық ойлау тәсілі.

Форсайттық өнім — айтарлықтай ауқымға және ұзақ мерзімдерге бағдарланған шешімдерді қабылдау кезінде ұсынымдық триггер әлеуетін қамтитын нақты құжат (ғылыми-зерттеу есебі, болжам, жол картасы).

Форсайт-сессия — нақты ережелер, ерекше рәсімдік алгоритм және олардың айналасында болашақ бейнесін және оған қол жеткізуге бағытталған әлеуметтік өзгерістер жобаларын пысықтауға бағытталған пікірсайыс қалыптасатын мәні тар базалық терминдер бойынша модератордың жетекшілігімен өткізілетін топтық пікірталас түрі.

Форсайттық нетворкинг – модератордың жетекшілігімен зерттеушілік міндеттерге нәтижелі қол жеткізуге ықпал ететін форсайт-сессияларда берілген тақырыптар бойынша респонденттер тобында пікірсайыс барысындағы сындарлы, тиімді, сенімгерлік және игілікті коммуникациялық тұлғааралық трансакцияларды құру. Форсайтқа қатысушылардың диалогы мен ортақ қатысуына бағытталған құралдар.

Жұмыс ырғағы — пікірсайыс дискурсының ерекше мақсаттары, міндеттері мен өзгешелігі бар топтық пікірталастың рәсімдік бөлігі.

---

¹ Қазақстанда алғашқы сертификатталған ECERS сарапшылары пайда болды. Мектепке дейінгі білім беру сапаның заманауи түсініктемесінің мағынасын егжей-тегжейлі ашуға, мектепке дейінгі білім беретін ұйымдар қызметкерлерінің кәсіби ұстанымын өзгертуге мұқтаж. Мектепке дейінгі білім беретін ұйымдар қызметкерлерінің кәсіби ұстанымын өзгертуде сапаның жоғары деңгейі туралы не куәландыратынын егжей-тегжейлі нақтылау маңызды болуда. Аталған проблеманы шешу кілттерінің бірі – білім сапасын дамытушы бағалау, ол кері байланысты алумен қатар, жетілдіру үшін де ынталандыру болады.

Уақыт көкжиегі — ықтималды немесе күтілетін өзгерістер орын алуы тиіс жылдың немесе болашақтағы өзге де мерзімнің белгіленуі. Жақын, орташа және алыс көкжиектерге бөлінеді.

Болашақ картасы – шартты «таза парақ», онда талдау объектісін форсайт-талқылаудың реперлік нүктелерінің графикалық және схемалық көрінісі орын алады.

Тренд – талдау объектісіне (саласына) әсер ететін орнықты, уақыт бойынша дамитын үрдіс. «Артады немесе төмендейді», «нақты не артады немесе төмендейді?», «қандай жағдайларда?» деген тұжырымдарда сипатталады.

Субъект – жасалатын «Болашақ картасының» шеңберінде зерттеулер мәні саласындағы негізгі қызметтің қатысушылары, акторлары, агенттері.

Саясат (нормативтік акт) — белгілі бір қызметті реттеу ережелерін сипаттайтын карточка.

Қауіп-қатер — субъектілер үшін қызметіне және тіршілік етуінің өзіне әсер ететін маңызды өзгеріс, яғни трендтің даму салдарлары, сондай-ақ сол немесе өзге субъектіге теріс әсер етуі мүмкін технологияның, форматтың немесе картадағы басқа да «мәннің» айтарлықтай салдары.

Мүмкіндік — субъектілер үшін қызметіне және тіршілік етуінің өзіне әсер ететін маңызды өзгеріс, трендтің даму салдары, сондай-ақ субъектіге оң әсер етуі мүмкін технологияның, форматтың немесе картадағы басқа да «мәннің» айтарлықтай салдары.

КІРІСПЕ

Форсайт әдіснамасы қолданылатын осы жоба қазақстандық ғылыми-сарапшылық қоғамдастықта қоғамдық даму зерттеулерінің заманауи әдіснамасын ілгерілету үрдірісінің заңды жалғасы болып табылады.

Форсайт-әдіс Қазақстанның зерттеушілік өрісінде «Жаңа кәсіптер атласы» серпілісті қолданбалы жобасында, «Рухани жаңғыру» Қазақстандық қоғамдық даму институтының - «Халықаралық аренадағы Қазақстан», «Қазақстандықтың бейнесін қалыптастыру», «Инклюзивті дүниетаным және инклюзивті қоғам» форсайттық зерттеулерінің академиялық жобаларында бұрын нәтижелі түрде қолданылғанын атап өткен жөн.

Форсайт-әдістерді тиімді қолдану жоғарыда аталған іргелі және қолданбалы зерттеу іс-шараларының шеңберінде өзін сәтті көрсетті. Академиялық сабақтастық қисынына негізделе отырып, біз есептік өнімдерде ұсынылған форсайттық зерттеулердің тарихы, теориясы және технологиялары туралы қағидаларды қайталамаймыз.

Осы қорытынды ғылыми-талдау құжатында біз «Форсайт оптикасы арқылы балалық шақ-2035» өлшенетін феноменнің қолданбалы аспектілеріне оның бүкіл институционалдық және субъектілік көптүрлілігінде көңіл бөлдік.

Алынған зерттеу нәтижелерінің негізінде мектепке дейінгі білім беру модельдерінің ықтималды трансформациялану сценарийлерінің тұрақтану ерекшеліктері мен жаһандану, цифрландыру және социумның пандемиялық қайта жүктелуі жағдайындағы балалардың даму ерекшеліктері талданды.

Осы жоба бойынша форсайт-сессиялар, форсайт алындағы және форсайттан кейінгі талдау барысында алынған зерттеу нәтижелерін әлемдік ғылыми-білім беру кеңістігіне ілгерілетудің өзектілігі мен дер кезділігін негіздеуге ерекше көңіл бөлінген.

Аталған ғылыми-талдау құжатында қол жеткізілген нәтижелер мен «Рухани жаңғыру» стратегиялық міндеттері, ҚР қоғамдық даму және балалық шақты қорғау саласындағы бағдарламалық құжаттары арасындағы жүйелі корреляцияға едәуір назар аударылған.

Оқу құралы қисынды түрде өзара байланысты бірнеше бөлімнен, әдебиеттер тізімінен, заманауи зерттеу әдістері жөніндегі библиографиядан және силлабус макетін қамтитын қосымшадан тұрады.

Оқу құралында қоғамдық сана мен қоғамдық дамудағы болашақ жай-күйлерді негіздейтін білім беру жүйесіндегі басым кластер ретіндегі мектепке дейінгі балалық шақ саласындағы болжамалы зерттеулерді өткізу қажеттілігінің негіздемесі ұсынылған. Сондай-ақ білім беру кеңістігі мен тұтастай заманауи социумды екпіндеп өзгертетін түйінді жаһандық трендтердің ықпалымен визионерлік зерттеулер өзектілігінің бүкіл көптүрлілігінде өсуінің дәлелдемелік базасы берілген.

Сонымен қатар «Қазақстанда 0-6 жас аралығындағы балалардың білімі және дамуы: 2035 жыл» және «Балалар мен гаджеттер: цифрлық кеңістіктегі бала» тақырыптары бойынша форсайт-сессиялар әдістемесінің, топтық серпіні мен нәтижелерінің сипаттамасы бар, болашақ бейнесіне басым ықпал ететін және қазіргінің трансформациясына айтарлықтай әсер ететін түйінді трендтер

бөлініп көрсетілген. Қатысушылар анықтаған трендтер және олар қалыптастырған «Балалық шақ-2035» болашақ бейнесін пайымдауының негізінде мектепке дейінгі балалық шақ саласындағы кәсіптік қызметтің негізгі белгілері, 2024 – 2026 жылдарға негізгі көңіл бөле отырып, 2035 жылға дейінгі уақыт көкжиегіндегі балалар, ата-аналар және мұғалімдер когорталарының қоғамдық санасының өзгеше белгілері айқындалған. Мектепке дейінгі білім беру үшін гаджеттер қажеттілігінің индикаторлары, сондай-ақ ата-аналар мен мектепке дейінгі білім беретін педагогтер цифрлық опциялармен тиімді жұмыс жасау үшін игеруі тиіс түйінді құзыреттіліктер қарастырылған. Балалардың ойын қызметінің «гаджеттерден тыс» нысандарының роліне, орны мен перспективаларына едәуір көңіл бөлінген.

Форсайт нәтижелері бойынша ұсынымдар топтамасы жасалды, онда мектепке дейінгі білім мамандарын даярлау жүйесіндегі өзгерістерге бағытталған түйінді қорытындылар мен ережелер қамтылған.

Қорытынды бөлім белсенді зерттеулермен бір кешенде форсайттық әдістер бойынша оқу курстарынан сабақ беру әдістемесі жөніндегі оқу-әдістемелік кешен тұрғысынан алынған нәтижелерді қолдану бойынша ықтимал бағыттардың жүйелі блиц-сипаттамасына арналған, бұл «Рухани жаңғыру» тұжырымдамасының ережелерін ескере отырып, қазақстандық тақырыптама бойынша қоғамдық даму саласындағы форсайттық және өзге де зерттеулер жетістіктерін дүниежүзілік ғылыми қоғамдастықта ілгерілетуге мүмкіндік береді.

ЗЕРТТЕУДІҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕМЕЛЕРІ

«Балалық шақ-2035» жобасының түйінді тақырыбының тұжырымдамалық талдауының әдіснамалық негіздемесі акторлық-функционалдық және кәсіптік-қызметтік тәсілдер болып табылады. Осы тәсілдерге сәйкес форсайт-сессиялардың аналитикасы, компаративистикасы, коммуникациялық гайдтардың контенттері мектепке дейінгі білім берудің кәсіптік-қызметтік бейіндері: академиялық пән, практика, ғылым арқылы оның акторлық-институционалдық өрісін жіктеу базасында қалыптастырылған. Әрбір кәсіптік-қызметтік бейін бойынша ағымдағы жағдай, олардың институционалдық көптүрлілігі арқылы визионерлік беталыс перспективалары мен акторлық рольдер талданды.

Осы әдістемелік оқу құралында 2021 жылғы тамыз-қыркүйекте форсайт-әдістерді қолдану арқылы өткізілген зерттеулердің нәтижелері ұсынылған. Жобаның түйінді зерттеушілік оқиғасы ZOOM тұғырнамасында онлайн форматта 2021 жылғы 27-29 қыркүйекте өткізілген «Балалық шақ-2035» форсайт-сессиялары болды.

Форсайт-сессиялар қатысушылардың екі тобымен өткізілді. Әрбір топтың құрамына мектепке дейінгі білім беру мен дамыту саласы кәсіпқойларының түрлі ұрпақ когорталарының өкілдері, мектепке дейінгі білім беру саласындағы мамандарды даярлауды жүзеге асыратын жоғары оқу орындарының өкілдері, мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің педагог-практиктері, балаларды дамыту саласында маманданатын ҰЕҰ өкілдері кірді. Зерттеу іс-шаралары RF әдістемесінің ережелеріне сәйкес өткізілді.

Форсайт көбінесе стратегиялық ойлауға қатысы бар әдіс болып табылады. Форсайттың мәні зерттеу рәсіміне қатысушылар талқылайтын қызмет саласының қолжетімді стратегиялық мүмкіндіктерді қабылдауды кеңейту болып табылады.

Аталған форсайттық зерттеуде RF (тез форсайт) әдістемесі – классикалық форсайт технологияларына қарағанда неғұрлым қысқа мерзімдерде репрезентативті нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін, RE-ENGINEERING FUTURES тобы әзірлеген форсайт-әдістемесінің ресейлік нұсқасы қолданылған.

RF әдістемесі халықаралық деңгейде танылған. Халықаралық еңбек ұйымының желісі бойынша сессиялар Вьетнамда, Арменияда, Танзанияда өткізілді, ал Global Education Future жобасы бүкіл әлемнен білім беру саласындағы жетекші сарапшыларды қатысуға тартты.

«Өзгерістер агенттерінің» белсенді тобын құру – форсайттың «режиссерлік басты міндеттерінің» бірі. Сондықтан респонденттер пулын іріктеп таңдау зерттеудің қорытынды нәтижелері үшін қағидаттық маңызды факторы болып табылады.

RF әдісінде екі технологиялық маңызды және өзара байланысты тактикалық модуль: «топ қатысушыларымен жұмыс» және «болашақпен жұмыс: схемалар, карталар» шоғырланған.

Жоғарыда атап өткеніміздей, әдістің маңызды бөлігі ортақ болашақ және даму жобаларын жобалау арқылы «өзгерістер агенттерінің» командасын

қорытынды қалыптастыру болып табылады. Әдістеме терминологиясына сәйкес коммуникациялар кеңістігі «болашақ картасы» деп аталады және онда орналасқан ортақ болашақ коммуникациялар нысанасы ретінде шығады.

Осы арнайы ұйымдастырылған коммуникация процесінде зерттеу нысаны болып шығатын саланың ішінде өзін-өзі айқындайтын, өзіндік даму стратегиясын құрып келісетін қоғамдастық құрылады, ең маңызды даму фокустарына қатысты белгіленіп, түйінді жобаларды таңдайды және қорытындысында оларды іске асыру үшін жұмыс топтарына жиналады.

Тұтастай алғанда, тізбек дамыту командасынан, болашақ картасынан және оны іске асыру жөніндегі жобалардан тұрады: форсайт-сессияның қорытындысы бойынша қоғамдастықты қалыптастыру немесе өзін-өзі анықтауы; қоғамдастықты дамыту стратегиясын, дамыту картасын, жол картасын сараптау және жасау; ағымдағы қызметтің стратегияға сәйкес келуін тексеру, тапшы орындарды дамытушы жобалармен жайластыру; стратегия негізінде жол картасын жасау және оны іске асыру үшін жобалар мен жобалау топтарын қалыптастыру; қоғамдастық өзегін – «өзгерістер командасын» - қоғамдастықты дамыту картасын бөлісетін жобалар көшбасшыларын қалыптастыру. RF әдісінде қоғамдастықтармен жұмыс жасау мысалдарының бірі қазіргі уақытта Сколково инновациялық орталығының алаңдарында ілгерітіліп келе жатқан тәжірибе қоғамдастықтары конструкторларын жасау және олардың жұмысын қолдау болып табылады.

Консультациялық брифингтер қорытындылары жөніндегі форсайт-сессияларда жобаның тұжырымдамасын ескере отырып, екі неғұрлым өзекті және ауқымды тақырып қойылды, оларды талқылау «Балалық шақ-2035» болашақ бейнесін жүйелі түрде қалыптастыруға мүмкіндік береді. Осы тақырыптардың әрқайсысы үшін мектепке дейінгі білім беру және балаларды дамыту саласында кәсіби түрде жұмыс істейтін респондент-сарапшылардың пулы мұқият іріктелді.

Форсайт-сессияға қатысушылардың бірінші тобы «0-6 жас аралығындағы балаларды оқыту және дамыту» тақырыбымен жұмыс жасады.

Форсайт-сессияға қатысушылардың екінші тобы «Бала және гаджеттер. Балалар цифрлық кеңістікте, бала дамуында технологияларды қолдану» тақырыбына шоғырланды.

Форсайт-сессиялардың сарапшылық топтары респонденттерінің талқылауға қосылу серпіні балаларды дамыту, мектепке дейінгі тәрбие және оқыту проблемалары олардың түсініктемелерінің, бағалауларының әртүрлі полюстерінде көрініс тауып, форсайт-сессиялар қатысушыларының түрлі топтарындағы түсініктемелерін ескерумен тереңнен жан-жақты талдауды талап ететінін көрсетеді.

Форсайт-сессиялардың алдында зерттеу респонденттері үшін вебинарлар өткізілді, онда қолданылып отырған RF зерттеу технологиясының негізгі ережелері, қағидалары, техникалары, ұғымдары мен терминдері айқын белгіленіп, алдағы форсайт-сессиялардың сарапшылық пулының қатысушыларына дейін әдістемелік түрде негізделіп жеткізілді.

Әдістеменің санаттық аппараты ерекше семантикалық және этимологиялық өзгешелікпен айрықшаланатынына көңіл бөлген жөн. Оны

игермей іріктелген респонденттер топтарының жұмыс үрдісінде болашақ бейнесін жасаудың ортақ қисынында аспаптық жаңылысулар мен технологиялық ауытқулар болуы ықтимал.

Жалпы ғылыми және пәндік мәнмәтінде кеңінен қолданылатын «трендтер», «қауіп-қатерлер», «мүмкіндіктер», «субъектілер», «болашақ бейнесі», «мәндер» деген терминдер RF зерттеу глоссарийінің шеңберінде өзінің нақты, «тар» мағынасына ие болады.

Сондықтан форсайт-сессиялардың сарапшылық топтары қатысушыларының аталған «тар» мағыналарды түсініп, талқылау барысында жалпымен қолданылатын контенттерге жүгінбеуі қағидаттық маңызды болып табылады. Әсіресе бұл «қауіп-қатерлер», «мүмкіндіктер», «болашақ картасы» деген терминдерге қатысты болып табылады.

Кез келген форсайт-әдісіндегі респонденттердің топтық жұмысы міндетті түрде талдау және пікірсайыс қызметінің төрт деңгейін қамтитынына ерекше көңіл бөлу керек.

Бірінші деңгей қазіргіге қатысты. Топ қатысушылары ағымдағы жағдай туралы пікірлерін айтады, оларда пікірсайыс дискурсының өзекті ережелерін белгілей отырып, «карточкалар» деп аталатын RF-әдісінің ерекше дидактикалық бірлігімен жұмыс жасайды. Осы кезеңдегі ерекше ұйымдастырушылық рөл модераторға тиесілі.

Екінші деңгейдің болашақ бейнесіне тікелей қатысы болады. Мұнда топ ішінде болжамдау әдістері қолданылып, перспективалармен пікірсайыс және талдау жұмысы жүргізіледі.

Үшінші деңгей жоспарлаумен байланысты барлық нәрселерді қамтиды. Осы деңгейде басымдықтарды айқындау жүзеге асырылып, стратегиялық талдау өткізіледі.

Төртінші деңгей респондент-коммуникаторлардың уақытша тобының креативті ізденіске, тиімді диалогқа, нәтижелі командалық серпінге ықпал ететін сындарлы әлеуметтік-психологиялық климатты жасауға қатысты болады. Аталған деңгейде форсайттық нетворкинг құралдары қосылады.

Форсайт-сессияларды жүзеге асыру үрдісінде модератор пікірталасты бағыттап, пікірсайыс риторикасын технологиялық маңызды талқылау дискурстарына фасилитациялайды. Топ «трендтер» деп аталатындарды тұжырымдауға негізгі көңіл бөледі.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

ҚР-да білім беруді дамытудың 2005 – 2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (бұдан әрі – БДМБ) басталған кезде Қазақстанда мектепке дейінгі тәрбиелеумен және оқытумен қамту балалардың 38,7% ғана құрады, ал дамыған елдерде аталған көрсеткіш 90-100% дейін жеткен.

Мектепке дейінгі ұйымдардағы орындарға кезектіліктің жыл сайынғы өсімі бала туу есебінен ел бойынша орташа алғанда жылына 5-7% құрады. Бала бақшалардағы 100 орынға орташа алғанда 111 баладан, қалаларда – 120 баладан келді. Қалалық жерлерде бала бақшаға әрбір үшінші бала, ауылдық жерлерде – 100-ден 5 бала ғана барды. Сол жылдары мектепке дейінгі секторда инклюзивтік білім беру тиісті дамыған жоқ.

Елде жеке меншік бала бақшалар желісі жеткілікті дамымаған болды, олардың үлесі мектепке дейінгі ұйымдардың жалпы санының 4,8% (4972-ден 237) ғана құрады. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуға арналған мемлекеттік бюджет шығыстарының үлесі соңғы жылдардың ішінде жалпы ішкі өнімнің шамамен алғанда 0,1% ғана құрады. ЭЫДҰ елдерінде аталған шығыстар ЖІӨ-нің 1 – 2% құрайды.

БДМБ міндеттерін орындау барысында 2011 – 2020 жылдар ішінде 1 жастан 6 жас аралығындағы балаларды сапалы мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен толық дерлік қамтуға қол жеткізілді, балалардың мектепке дайындалуы үшін мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың түрлі бағдарламаларына тең қолжетімділігі іске асырылды. Балаларды мектепке сапалы дайындауға бағдарланған мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұнын жаңарту жүзеге асырылды. Жаңартылған мазмұн бойынша мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамтылған 3-6 жас аралығындағы балалардың үлесі 2017 жылы 87,5% құрады.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында (бұдан әрі – БҒДМБ) стратегиялық мақсатына қол жеткізудің нысаналы индикаторларының бірі «1-6 жас аралығындағы балаларды мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамту» индикаторы болып табылады. Деректерге сәйкес 2018 жылы Қазақстанның 1-6 жас аралығындағы бала тұрғындарының 77,1%-ы, 2020 жылы – 81%-ы нақты қамтылды. 2021 жылы мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен 81,7%-ды, 2022 жылы – 82,6%-ды, 2023 жылы - 83,5%-ды, 2024 жылы – 84,6%-ды қамту жоспарланған. 2025 жылы мектепке дейінгі оқыту сервистерімен 1-6 жас аралығындағы балалардың 85,3%-ын қамту жоспарланған.

1-2 жас аралығындағы балалар институционалдық күтім және дамыту сервистерімен аз қамтылғанына назар аударған жөн, бұл аталған нысаналы индикатордың статистикалық серпінінде көрініс тауып отыр.

Мектепке дейінгі балалар мекемелері тәрбиеленушілерінің жас шектелімін 3 жасқа дейін көтерсе, онда 3-6 жас аралығындағы бала тұрғындардың мектепке дейінгі оқыту және тәрбие қызметтерімен қамтылуының нысаналы

индикаторы 2018 жылы 95,2%-ды құраса, 2020 жылдан бастап 100%-ға тең болды және бұл деңгей 2021 – 2025 жылдары орнықты бекітілді.

1-6 жас аралығындағы балаларды мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамту 2025 жылы 85,3%-ды, 3-6 жас аралығында – 100%-ды құрауы тиіс. БҒДМБ іске асырылған 3 жыл ішінде 2016 жылдан бастап 2019 жыл аралығында мектепке дейінгі ұйымдар желісі 1480 бірлікке артқаны атап көрсетіледі: 2016 жылы - 9 410, 2017 жылы - 9 828, 2018 жылы - 10 334. Нәтижесінде 3-6 жас аралығындағы 95,2 % балалар мектепке дейінгі тәрбиемен және оқытумен қамтылған.

2005 жылдан бастап 2020 жыл аралығындағы статистикалық деректерді салыстыру мектепке дейінгі балалар мекемелерінің материалдық-техникалық инфрақұрылымын жасау саласындағы жетістіктердің сенімді бейнесін көрсетеді.

Дегенмен де ағымдағы күн тәртібінде «ресми» аналитика кластерінде тіркелетін өзге де проблемалар орын алуда.

ҚР БҒМ халықтың білім және ғылым саласында өткізіліп жатқан саясатына қанағаттанушылық деңгейіне әлеуметтанушылық сауалнама жүргізді.

Алынған нәтижелерге сәйкес сұралған адамдардың 22,3%-ы толық қанағаттанады, жартысынан көбі (50,2%) көбінесе қанағаттанады деп сендірді. Алайда респонденттердің төрттен бір бөлігінен астамы теріс баға берді, олардың 20,1%-ы – білім беру жүйесінің дамуымен көбінесе қанағаттанбайды және 7,5%-ы – мүлдем қанағаттанбайды.

Мектепке дейінгі білім беру қызметтерінің сапасы да ата-аналар тарапынан көптеген наразылықтарды тудырады (ЭЫДҰ, 2018). ЭЫДҰ сарапшыларының ұсынымдарына сәйкес Қазақстан ерте жастағы балаларға ерекше көңіл бөліп, 3 жастан кіші балалар үшін мектепке дейінгі білім беруді белсенді ілгерілетуі қажет.

Сондықтан да 1 жастан бастап бірінші сыныпқа қабылданғанға дейін балаларды мектепке дейінгі тәрбиеге және оқытуға арналған мемлекеттік білім беру тапсырысын қамтамасыз ету талап етіледі.

Бала бақшалардың 20%-ы ғана инклюзивті білім беру үшін жағдай жасаған. Сапалы инклюзивтік білім берумен денсаулығының ерекше мүмкіндіктері бар мектепке дейінгі жастағы балалардың 28,2%-ы ғана қамтылған. Инклюзивтік ортада балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу үшін мамандардың тапшылығы 64%-ды құрайды.

Жеке меншік мектепке дейінгі ұйымдар желісінің өсуін ынталандыру үшін 2011 жылдан бастап мектепке дейінгі білім беру ұйымдарын лицензиялау алынып тасталды. Осы кезең ішінде мектепке дейінгі ұйымдар желісі 1,5 есе көбейді, бұл ретте жеке меншік желісі – 7 еседен астамға артты (2011 жылы - 449 бірлік, 2018 жылы - 3 749 бірлік). Сонымен қатар жұртшылық тарапынан бала бақшалардың материалдық-техникалық жарақтануы мен олардағы тәрбие үрдісі бөлігінде сын айту жағдайлары жиілеп кетті. 2016 – 2019 жылдары БҒДМБ іске асырылған кезеңде педагог кадрлардың саны 500 мың адамнан асты. Дегенмен де білім беру саласындағы мамандарды жыл сайын жаппай шығаруға қарамастан, педагог кадрларға деген қажеттілік әлі де сақталуда.

ФОРСАЙТ-СЕССИЯ НӘТИЖЕЛЕРІ

Екі топ та бірінші кезекте уақыт көкжиектерін белгілеп алды. «Жақын көкжиек» ретінде 2024 жыл аталды. 2026 жылға «орташа көкжиек» сызықтары салынды. Және де алыс көкжиек ретінде 2034 жыл мәлімделді.

Түйінді трендтер.

Сессия барысында анықталған барлық трендтер қоғамдық сана нысандарында тікелей көрініс табады, жалпы қоғамдық даму үшін конструктивті немесе деструктивті әлеуетке ие болады.

Жалпы бейнесі «Түйінді трендтер, олардың қоғамдық сана мен қоғамдық дамудағы көрінісі» кестесінде «Денсаулық және қауіпсіздік» кіші тақырыбымен біріктірілген трендтер тобының мысалында көрсетілген.

Анықталған тенденциялар	Қоғамдық сана және әлеуметтік дамудың байланысы	Тиімділігі бойынша бағыт	Жою немесе жақсарту әрекеттері
Ата-аналар тарапынан мазасыздық пен сенімсіздіктің өсуі.	Баланың жақын ортасының әлеуметтік әл-ауқатының көрсеткіші.	Тұрақтылық пен төзімділікке қолайсыз	Жалпы ата-аналық алаңдаушылықтың себептерін, оның ықтимал себептері мен ықтимал алғышарттарының кең ауқымында зерттеу.
Денсаулығы бұзылған, соның ішінде неврологиялық проблемалары бар балалар санының артуы.	Ұлт денсаулығы, болашақ ұрпақтың ерте диагностика бойынша жұмысы және медициналық-әлеуметтік қолдау.	Медициналық-әлеуметтік қызмет пен инклюзивті қоғамдық сананы дамыту көрсеткіштерінің төмендеуі.	ДДУ қабылдаған «адам денсаулығы» концепциясын енгізу.
Қазақстан Республикасындағы мектеп жасына дейінгі балалар арасында жарақаттану (травматизм) деңгейінің артуы.	Жазатайым оқиға нәтижесіндегі бала өлімі мен жарақаттану көрсеткіштері елдің әлеуметтік әл-ауқатының, ата-ана мәдениетінің дәрежесінің, халықтың заңға бағынуының және құқықтық санасының көрінісі ретіндегі жауапкершіліктің жетекші көрсеткіштері болып табылады.	Жалпы әлеуметтік деңгейде де, бастапқы әлеуметтік отбасы мен үй шаруашылығы деңгейінде де жас балаларды күту мәдениетіндегі кейбір «олқылықтардың» болуы.	Түрлі әдістер мен алуан-түрлі тәсілдегі ата-ана мәдениетіндегі қазақстандық мектептер. Бала күтімі стандарттарының стереотиптерімен күресу.
Денсаулықты сақтайтын білім беру мен оқытуда субъектілер мен бастамалардың аздығы.	Әлеуметтік дамудың осы секторындағы өкілдік бойынша төмендеу динамикасы.	Мемлекеттік «Ұлт денсаулығы» бағдарламасы. Салауатты өмір салтын ұстанатын және өз денсаулығына ортақ жауапкершілікті көтеретін халықтың үлесін арттыру.	Жаңа коммуникациялық үлгілерде денсаулықты сақтайтын білім берудің әлеуметтік тартымдылығы бойынша бастамаларды дамыту

Сессия қатысушыларының трендтер спектріне қатысты дәлелдемесін және олардың талдамалық интерпретациясын егжей-тегжейлі ұсынайық. Топ қатысушыларының пікірі бойынша балалардың және 6 жасқа дейінгі балалары бар отбасылардың денсаулығы мен қауіпсіздігіне байланысты проблемалар қазақстандық қоғамда аса өзекті болып табылады. Осы «Денсаулық және қауіпсіздік» бөлімінде қатысушылар келесі трендтерді қалыптастырды.

Мазасыздану сезімі бар ата-аналар санының өсуі.

Респонденттер мазасыздану, ертеңгі күнге деген сенімсіздік, отбасының материалдық даму перспективаларына алаңдаушылық сезімі бар ата-аналар санының өсуін көрсетті.

Әлеуметтік әл-ауқат, әлеуметтік шиеленіс деңгейінің жай-күйлері халықтың тұтастай әлеуметтік өзін-өзі сезінуі мониторингінің жетекші индикаторларының бірі болып табылады.

Аталған тренд ата-аналар мазасыздануының себептерін олардың ықтимал себептері мен әлеуетті алғышарттарының бүкіл кең көптүрлілігінде жалпы іздестіру өзектілігінің константасын белгілейді.

Денсаулығы нашар балалар санының артуы.

Форсайт-сессияның сарапшылары балалар дамуындағы денсаулығы нашар балалар санының артуы секілді беталысқа назар аударды. Топ қатысушылары Қазақстанда мүмкіндіктері шектеулі мектепке дейінгі жастағы балалар санының өсу трендін бірауыздан көрсетті.

Бұл ретте осы балалар когортасының арасында жартысынан көбін неврологиялық сипаттағы ауытқушылықтары мен бұзушылықтары бар балалар құрайтыны дерегін жеке тармақ етіп белгіледі. Аталған тұжырым денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалары бар ата-аналар контингентінің неврологиялық ауытқушылықтарды ерте диагностикалаудың және оларды одан кейін әлеуметтік-медициналық сүйемелдеудің денсаулық сақтау сервистеріне ерекше сұранысын айғақтайды.

Қазақстанның мектепке дейінгі жастағы бала тұрғындарының арасында мектепке дейінгі жастағы балалардың қараусыз және қадағалаусыз қалуының өсуі себебінен жарақаттану жағдайлары.

Келесі тренд сондай-ақ балалар денсаулығы проблемаларына, бірақ өзге нысанда қатысты болды. Аталған тренд өз баласының немесе тәрбиеленушісінің қауіпсіздігі үшін ата-аналар мәдениетінің, ата-аналар жауапкершілігінің деңгейін көрнекі түрде көрсетеді.

Форсайт-сессияның осындай тактісі барысында сарапшылар Қазақстанда кішкентай балаларға ата-аналардың және өзге де «ересектер» қарауының мәдениеті мен дәстүрлеріндегі белгілі бір «олқылықтар» қарқынын белгіледі. Сонымен қатар «сәттілік-сәтсіздік» дихотомиясында әлеуметтік деңгейде, сол сияқты бастапқы отбасылық-тұрмыстық деңгейде де бар.

Қатысушылар мектепке дейінгі жастағы балалардың қараусыз және қадағалаусыз қалуының артуын белгіледі. Әлеуметтік жетімдік феномені форматы және ата-аналардың немқұрайлығы мен жауапсыздығының салдарынан жарақат алған балаларға қатысты кейстер тіркелген.

Ата-аналардың басым көпшілігі үшін өздерінің абайсыздығы, немқұрайлығы, жауапсыздығы салдарынан баланың жарақат алуы олардың жеке психологиялық жарақаты және трагедиясы болатыны сөзсіз. Дегенмен де осы жағдайда аталған тренд Қазақстанда өз баласының немесе тәрбиеленушісінің қауіпсіздігі ережелерінің толық хаттамасын сөзсіз және мүлтіксіз орындау бөлігіндегі ата-аналар мәдениетін арттыруға бағытталған бастамаларды күшейтудің объективті қажеттілігін өзектілендіре түседі.

Топтық талқылау қатысушылары балалар жарақаттанушылығының келесі кейстерін келтірді: балалардың ашық терезелерден құлап кетуі, балалардың үстіне терезе алдында немесе сөрелерде тұрған ауыр заттардың құлауы, жол қозғалысы қағидаларын және автомобильде балалар креслосының болу талабын сақтамау.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасының жетекші қағидаттары құқықтық санаға, заңға бағынушылыққа, ата-аналар жауапкершілігіне қатысты жоғарыда көрсетілген трендтердің сындарлы-жасампаздық сипатта және олардың мәні теріс белгіде емес, оң белгіде болатындай қазақстандықтардың қоғамдық санасы өзгеруінің басты құрамдас бөліктеріне шоғырланған.

Респонденттердің пікірі бойынша қазіргі кезде орын алып отырған Қазақстандағы балалардың тұрмыстық жарақаттануының артуы тренді осы бағытта жұмыс жасау керектігін айғақтайды. Сонымен қатар ата-аналар мәдениеті мен жауапкершілігінің дәл осы микродеңгейі, жеке, дербес деңгейі жетекші рөл атқарады.

Аталған трендте тағы да бір маңызды элеуметтік аспект белгіленгеніне назар аударамыз. Осы көрсеткіштер бойынша жалпы оң серпін байқалғанымен, балалар өлім-жітіміне қатысты барлық нәрселер қатты қоғамдық резонанс үшін үнемі латентті ресурс болып табылады.

Денсаулықты сақтау ағарту мен білім беру саласындағы акторлар мен бастамалардың тапшылығы.

Аталған қоғамдық даму секторында «Ұлт денсаулығы» бағдарламасының – салауатты өмір сүру салтын ұстанатын және өз денсаулығы үшін ортақ жауапкершілікті көтеретін халық үлесінің ұлғаюы жетекші индикаторына қол жеткізуге бағытталған білім беру тәжірибелерінің, ағартушылық бастамалардың нысандары мен түрлерінің орын алуы бөлігінде төмендеп келе жатқан серпін белгіленді.

Мектепке дейінгі балалық шақ саласындағы ағымдағы жағдай туралы ойлана отырып, топ қатысушылары ата-аналар мінез-құлқы трендінің бар екендігін атап өтеді, оның шеңберінде денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалардың шынайы психосоматикалық, физиологиялық, психикалық жай-күйі саналы түрде, сол сияқты қасақана емес те жасырылады.

Аталған трендтің қоғамдық сананың сырқаты бар балаларды қабылдауға жеткілікті деңгейде дайын болмауы жағдайларында орын алып отырғандығы белгіленеді. Сондай-ақ оны денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларға қатысты дұшпандық стереотиптердің үстемдігі жағдайларында ата-аналардың өзіндік санасы өзгешелігінің көрініс табуы ретінде де бағалауға болады. Сонымен қатар осындай ата-аналар мінез-құлқының ерекше бірлі-жарым жеке себептері мен алғышарттары да орын алуы ықтимал.

Трендтердің келесі тобы «Әлеуметтік демография» тақырыбында қалыптастырылды:

Бала туу санының өсуі.

Қазақстандық халық популяциясына қатысты қатысушылар «бала туу серпілісі» тұжырымын қолданып, бала туу санының өсуін белгіледі. Сарапшылардың пікірі бойынша осы көрсеткіштер елдің оңтүстік өңірлерінде, сондай-ақ республикалық маңызы бар қалаларда неғұрлым жоғары болып табылады.

Ажырасу санының өсуі.

Бала туу санының өсуі тұжырымының аясында ажырасу санының өсуі тренді викториандық ғана емес, сонымен қатар жуық арада болған «ескі әдеп» дәуірінің отбасының классикалық институты канонына қатысты қарама-қайшы,

бірақ «жаңа әдеп» ерекшеліктеріне барынша болжамды болып табылады. Заманауи отбасылық мәдениет мен ерлі-зайыптылар өмір сүру салты бұзылуының, ерлі-зайыпты ата-аналар ынтымақтастығы дағдарысының көрсеткіші ретінде шығатын неғұрлым маңызды фактор деп қатысушылар Қазақстандағы ажырасу санының артуын атап өтті.

Аталған құрылымдық бөлікте осы ережені статистикалық деректермен дәлелдеу мәніне жүгінбей, осы бөлікте топ респонденттері айтқан пікірлерді белгілейтінімізге назар аударамыз.

Тәсілдің осы ракурсында топ қатысушыларының жағдайдың пайымы маңызды болып табылатындығына байланысты. Және олар талқылау үрдісінде отбасы және отбасылық құндылықтар дағдарысын әлеуметтік проблема ретінде бірауыздан белгілейді, ол саны бойынша өсіп келе жатқан ерлі-зайыптылардың ажырасуы жағдайларында көрініс табады.

Ажырасу санының артуы – «жаңа бірқалыптылық» форматтарына өтетін қазіргі заманның жаһандық тренді болып табылатынын ескеріп, қосымша атап өту қажет. Оның шеңберінде норма шектерінің шайылуы, әдептілік канондарының қайта жүктелуі, өзін-өзі сәйкестендіру шеңберлері мен теңтүпнұсқалылық эталондарының бұзылуы орын алады. Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстанның егде және қариялар адамдардың беделін, ана борышын, әке борышын, ұл балалар мен қыз балалардың міндеттерін, келіндердің ерекше мәртебелерін, туыстық қолдау көрсету және өзара көмектесу дәстүрлерін қоса алғанда, ұлттық тыйым салынған тәртіп канондарына негізделіп құрылған отбасы институты жаңа әдебінің өзіндік курсына құрудың қуатты ресурсы бар.

Қазақстан халқының отбасылық рольдік репертуарының қазақ халқының отбасыны сақтаушы дәстүрлері мен салауатты прагматикалық ұстанымдардың терең ділдік әлеуеті бар. Және осында қазақстандықтардың қоғамдық санасының күші. Жаһандық антропологиялық дағдарыстар мен құндық трансформациялардың жаңа жағдайларында ұлттық отбасы және неке институтын сақтауға стратегиялық көңіл бөліп, дәл осыған негізделіп, ажырасу санының артуында көрініс табатын ерлі-зайыптылар деструкцияларының ақылға қонымды алдын алу технологияларын құру керек.

Тәрбие мен білім берудің бірқатар функцияларын цифрлық құрылғыларға ұсыну.

Дамуы үдемелі түрде екпіндеп іске асып келе жатқан келесі өзекті тренд деп топ қатысушылары ата-аналар мен педагогтердің қатысуынсыз тәрбие мен білім беруді цифрлық құрылғыларға аудару процесін атады.

Аталған тренд сонымен қатар жаһандық сипатта болып табылады және дәл соның арнасында тұтастай білім берудің барлық деңгейлерін: мектепке дейінгі, мектептегі, мектептен кейінгі, арнайы орта, университеттік, университеттен кейінгі деңгейлерді қоса алғанда, оның бастапқы және кейінгі трансформациялары өтеді.

Төртінші өнеркәсіптік революция, бүкіләлемдік пандемия дағдарысымен, кәсіптік бағдарлар мен әлеуметтік табыстылық канондарының революциялық ауысуымен түбегейлі күшейтілген жаһандық цифрландыру жағдайларындағы жаңа білім беру парадигмасы білім беру коммуникацияларының объектілері мен субъектілеріне қағидаттық жаңа сұраныстар мен талаптарды

қалыптастырады.

Қазіргі заманғы жаһандық үрдістерде білім беру кеңістігі сондай-ақ экономикалық себептер мәжбүр ететін түрлі педагогикалық жүйелердің, тәсілдердің жарысындағы геосаяси мүдделер мәні ретінде шығады.

ҚР-да сол немесе өзге елдік тәсілдерді, стандарттарды енгізу бөлігінде ведомствоаралық диалогты ұйымдастыру өзекті болып табылады.

Финляндияның кәсіби глоссарийінде мектепке дейінгі білім берудің институционалдық деңгейінің ресми атауы «Early childhood education and care» болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру деңгейін анықтауда «care» (күтім, қамқоршылық) сөзі ерекше бөлініп көрсетілген. Финляндиядағы мектепке дейінгі сервис «EduCARE» моделінде іске асады. Онда білім беру өзекті, сонымен қатар балаға күтім, қамқоршылық көрсету де басым. Мектепке дейінгі білім берудің Финляндия жүйесіндегі доминантасы бақытты, көңілді, эмоционалдық позитивті, ойын ойнайтын және ойын арқылы өмірлік маңызды дағдыларға үйренетін бала болып табылады.

Финляндиядан Қазақстанға және басқа да Кеңес Одағынан кейінгі елдерге көшіру жүзеге асырылып жатқан өзекті өнім бала - ата-ана - педагог тұлғааралық өзара іс-қимыл жасасу технологияларының, техникаларының, тәжірибелерінің өзі болып табылады.

Америка мектепке дейінгі білім беру мен дамудың кәсіптік қоғамдастығының өнімі ECERS мектепке дейінгі балалар мекемелерінің мониторинг және сапа стандарттары болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында білім беру сапасын кешенді бағалау шәкілдері негізінде білім беру ортасының түрлі компоненттерін зерттеу жататын әдістемелер «отбасы» құралдарының бірі болып табылады. ECERS игеру мен енгізудің арқасында Кеңес Одағынан кейінгі елдердегі мектепке дейінгі балалар сервисінің сапалы жаңа деңгейге қайта жүктелуі жоспарлануда. Сертификаттау және мониторинг орталықтары ашылуда.

Осы тренд бойынша экспликацияны аяқтай отырып, Қазақстанға шетелдік серіктестерден іріктеліп алынған аспаптық-әдіснамалық трансфердің «себетінде» орналасқан өнімдер атауларының ерекшелігіне назар аударамыз. Бұл ретте отандық педагогика ғылымы мен тәжірибесінде пысықталған қазақстандық мазмұнды сақтап қалып, озық шетелдік тәжірибелердегі алтын өзекті айқындау – қазақстандық ғалымдар мен практиктердің стратегиялық міндеті. Осындай міндетті шешуде «Рухани жаңғыру» бағдарламасында жарияланған прагматизм қағидаты іске асуы тиіс.

Форсайт-сессия қатысушылары «Дамыту орталықтары, бала бақшалар» трендтерінің тобын бөліп шығарды. Оларға мектепке дейінгі қамқоршылық, күтім, дамыту мен оқыту сервисін институционалдық дамыту саласындағы келесі нақты трендтер кіреді.

Мектепке дейінгі балалар сервисінің институционалдық құрылымдарын бала бақшалардың баламасы ретінде арттыру.

«Бала бақша» классикалық институционалдық нысанының жаңа мектепке дейінгі балалар мекемелерінің санын көбейту.

Бала бақшаларда мектепке дейінгі білім беру педагогтерін кадрлық күшейтуге сұранысты арттыру және олардың тапшылығының орнын

толтыру.

Форсайт-сессиялардың қатысушылары балаларға арналған мектепке дейінгі білім берудің дамыту орталықтары санының артуын белгіледі. Алайда олардың көптүрлілігінде қатысушылар сервисінің сапасы күмәнді мектепке дейінгі институттарды тіркейді.

Сондай-ақ қатысушылар бала бақшалар санының көбеюі трендін атап өтті. Бұл мектепке дейінгі білім беру саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру нәтижесі болып табылады.

Жаңа мектепке дейінгі балалар мекемелерінің пайдалануға енгізілуімен негізделген жаңа жұмыс орындарын құру жаңа бала бақшалар үшін мамандарға қатысты еңбек нарығына сұранысты туындататыны сөзсіз. Қатысушылар мектепке дейінгі білім беретін педагогтерге үлкен сұраныстың бар екендігін көрсетті.

«Мектепке дейінгі балалар мекемелері мен отбасылық активитеттердегі білім беру тәжірибелерінің контенті» тобына келесі трендтер кіреді:

Бала бақшаларда классикалық сыныптық-сабақтық жүйедегі оқу сабақтарының басым болуы.

Отбасылық активитеттердегі «гаджеттен тыс» форматтағы іс-қимылды, үстел үсті және өзге де ойындардың жетіспеушілігі.

Бала ата-аналар амбициясының нысанасы ретінде: мектепке дейінгі балаларды, әсіресе қалаларда, жасына сай келмейтін оқу сабақтарымен, секциялармен асыра жүктеу.

6 жасқа дейінгі балалардың шетел тілдерін үйренуіне ата-аналар қажеттілігінің артуы.

Мектепке дейінгі балалар мекемелерінде тәрбиешілердің менторлық, тыйым салынған коммуникациялар түрінің басым болуы, педагогикалық өзара іс-қимыл жасасудың «эмоционалдық көңілді» және эмоционалдық еркін компонентін барынша азайту.

Бала бақшаларда дене шынықтыру мен таза ауадағы іс-қимыл ойындарының жетіспеушілігі.

Форсайт-сессия қатысушылары «сыныптық-сабақтақ жүйеге» әуестенетін оқу және дамыту сабақтарының басым болуына қатысты трендке назар аударды. Бала бақшадағы оқу-әдістемелік жұмыс форсайт-сессия қатысушыларының бағалауы бойынша академиялық сабақтар жағына қарай ауытқып жүргізіледі. Бала бақшада мектептегі сабақтарға ұқсас сабақтар көп. Бала отырып, тілдерді меңгереді, оқуды үйренеді және т.с.с. Қатысушылардың пікірі бойынша академиялық жүктеме бала жасына сәйкес сипатта болуы тиіс. Ойын қызметі басым болуы керек. Қазіргі заманғы қазақстандық бала бақшаларда балалар таза ауада аз болады, дене шынықтыру, ойындар, іс-қимыл белсенділіктері де аз. Форсайт-сессия сарапшылары балаларды олардың дамуынан озып кететін зияткерлік жүктемелермен асыра жүктемеу керек деп есептейді.

Қазіргі уақытта қатысушылардың бағалауы бойынша қазақстандық бала бақшаларда баланың дамуынан озып кететін академиялық сабақтар (тілдер, оқу) санының көбеюі орын алуда.

Дегенмен де ата-аналардың өз баласынан аса көп күтуі және осы аяда оны қосымша сабақтармен асыра жүктеуі орын алуда. Әсіресе бұл қала

тұрғындарына тән болып келеді. Ата-аналар күтулерінің амбициялық топтамасы ерте балалық шақтан бастап шетел тілдерін үйрену қажеттілігін негіздейді. Топ қатысушылары балалардың қосымша сабақтармен жүктелуін арттыру ата-аналардың өздерінің балаларды жүктеп, асыра жүктейтіндігіне де байланысты екендігін атап өтті.

«0-6 жас аралығындағы балалары бар отбасылардағы заманауи ата-аналар мәдениеті» тобына келесі трендтер кіреді:

Баласының өмір сапасы жоғары академиялық нәтижелерге бағдарлана отырып, оқу сабақтарымен асыра жүктеуден маңызды болып табылады деп санайтын ата-аналар санының өсуі.

Өз балаларын баламалы тамақтанудың, асыра діншілдіктің, ҚР-дан алыс шетелге кетудің өзгеше өмірлік сценарийлеріне тартатын ата-аналар топтары санының артуы.

Педагогикалық және тәрбиелік мәдениеттің деңгейі төмен, бала суық тиіп ауырған кезде және өзге де аурулар болған кезде оған алғашқы медициналық көмек көрсету мен оны күту қағидаларын біле бермейтін ата-аналар топтары санының өсуі.

Мектепке дейінгі балалар контингентінің денсаулығының ерекше мүмкіндіктері бар құрдастарына дұшпандықпен қарау деректері.

Қатысушылар трендтердің аталған тобын талқылау үрдісінде отбасы және ата-аналар мәдениетінің балалар ұрпағының құндылық ұстанымдарын қалыптастыруға тікелей әсер етуінің аса маңызды екендігін атап өтті. Құндылықтарға тәрбиелеу доминантасы отбасының өзінде болады. Сондықтан дәл осы ата-аналарға ерекше көңіл бөлінуі керек.

Талқылау барысында сарапшылар «жүйкесі тозған академикке қарағанда бақытты пошта тасушы артық» ұстанымын басшылыққа алатын ата-аналар санының көбейгенін атап өтті, сондай-ақ «клише-стереотиптерді» («батысқа» көшіп кетуге ұмтылу (көші-қон), шикілей жеу, вегандық және өзге) ұстану секілді көптеген «біртүрлі өзгешеліктері» бар бала дамуының жобалаушылары болып табылатын ата-аналар саны артып келеді. Қатысушылар аса діншіл отбасылар санының артқанын көрсетіп, діндік отбасылық практикалардан белгілі бір ауытқушылық орын алып отырғанына назар аударды. Бұл мәселе өте сыпайы, күрделі, деликатты және құзыретті сарапшылармен қосымша консультацияларда дамытуды талап етеді. Сондай-ақ қатысушылар тәрбие беру білімдері бар ата-аналар санының азайғанын, сондай-ақ қызмет ету мен қарым-қатынас жасауды қоса алғанда, ата-аналар мен балалар арасында өзара іс-қимыл жасасудың, байланыстың төмендегенін және инклюзияға байланысты балалар арасында жанжалдар санының арту деректерін бөліп көрсетті.

БАЛАЛЫҚ ШАҚ 2035: БОЛАШАҚ БЕЙНЕСІ

Трендтерді, қауіп-қатерлер мен мүмкіндіктерді, перспективті технологиялар мен әлеуметтік өзгерістерді ұжымдық пысықтау нәтижесінде 2035 жыл көкжиегіндегі Балалық шақ болашағының бейнесі қалыптасты.

Жаһандық сипаттағы үрдістер, жергілікті қоғамдық трансформациялардың өзгешелігі оның бүкіл әлеуметтік және цифрлық көптүрлілігінде теңсіздіктің күшеюімен жақын арадағы уақыт көкжиектерінде көрініс табады. Теңсіздік ата-аналар контингентінің әлеуметтік өзін-өзі сезінуіне және мектепке дейінгі балалар когортасы өкілдерінің психоэмоционалдық және соматикалық жай-күйінің ерекшеліктеріне тікелей әсер етеді. Алайда қиын өмірлік жағдайдағы әлеуметтік топтарға арналған технологиялық тұрғыдан сындарлы бастамалар, қоғамдық сананы жаңғырту үрдістеріне тартылған барлық акторлардың өзара іс-қимыл жасасу кешені мен жүйесіндегі түзетуші-дамытушы іс-шаралар әлеуметтік барометрді игілікке және орнықтылыққа қарай қайта жүктеуді жүзеге асыра алады.

«Мектепке дейінгі» деген терминнің өзі 2035 жылға қарай өзектілігін жоғалтып, 0-6 жас аралығындағы балалар тобының мағыналық жүктемесінен айырылуы мүмкін. 2035 жылға арналған болжамда жалпы білім беретін мектеп секілді әлеуметтік институтты қоса алғанда, білім беру сервистерін институционалсыздандыру ықтималдығы байқалады. Бұл тұтастай формальды білім беру ролінің төмендеуі аясында жүзеге асады.

Бала бақшалардағы даярлық «мектепке» дайындық болмай, үзіліссіз оқыту үрдісіне дайындыққа айналады, оның ұзақтығында жалпы білім беретін мекемелерге ұқсас белгілі бір білім беру деңгейлері бекітіледі, ал мектепке дейінгі білім беру оның үзіліссіз білім беру мен қоғамдық дамудағы түйінді, бастапқы ролін түсінуде басым орынды иеленеді.

Пандемия шындығында екпіндеп дамып келе жатқан жаһандық цифрландыру жағдайларында мектеп институты дәстүрлі сынып-сабақ-пән түсінігіндегі мұғалімдер штатын қоса алғанда, өзінің классикалық институционалдық нысанын жоғалтуы мүмкін.

Қазіргі ата-аналардың мектеп сервистері көрсететін қызметтерден толық бас тартуын (unschooling) қоса алғанда, оның барлық көптүрлілігінде балаларды үйде оқытуға (homeschooling) ауыстыру бастамалары күшейіп, сертификаттау құжаттарының нысандары мен тәсілдерін қоса алғанда, өз баласын оқыту мен дамыту тәсілдеріне ата-аналар сұраныстарының жаңа сапасына ие болады.

Пандемиялық «қара аққу» мектеп жасындағы балалары бар отбасылардың барлық негізгі жиынтығын қашықтықтан үйде оқытудың қиындықтарына тап болдырып, осы арқылы ковидке дейінгі кезеңде қалыптасқан оның артықшылықтарының тізбесін шайқалтып жіберді. Алайда бұл жалпы білім беруді институционалсыздандыру перспективаларын мүлдем төмендетпейді.

Сондықтан да «мектепке дейінгі» балалық шақ термині өзінің қазіргі мағынасын 2035 жылға қарай жоғалтуы мүмкін. Бала бақша балаға қамқоршылық көрсету, күтім жасау, оны дамыту жөніндегі институционалдық мекеме ретінде сервис технологиялары, материалдық-техникалық базасы

бөлігінде өзгеруі ықтимал. Дегенмен де ол дәл осы институционалдық формат ретінде қалады, бірақ педагогикалық технологиялар, ұйымдастырушылық қабілеттер мен әкімшілік өзгешеліктері жаңа сапада болады. Оның институционалдығы неғұрлым орнықты болмақ.

Цифрлық орта өзінің барлық сөзсіз ілгерінді артықшылықтарында балалардың денсаулығы мен қауіпсіздігі үшін бірдей жақсы бола бермейді. «Гаджеттен тыс» ортада әлеуметтік бейімделу қиындықтарын, дигиталды бағдарланған әлемде отбасы мен баланың күнделікті өмірінің жаңа шындығына негізделген психофизиологиялық девиациялар серпінің өсуін талқылау барысында сарапшылар бірауыздан айқындады. 0-6 жас аралығындағы балалардың психикалық осалдығының күшеюін, сөйлеуін дамытудағы ауытқушылықтарды ерекше атап өтті.

Цифрлық әлем қазіргі замандағы сәбидің өміріне кірді және онда үнемі қала бермек. Одан кейін гаджеттер пайдаланушыларының когортасына кіру жасы төмендей береді. Ата-аналардың тыйым салу мәдениеті ғана не болмаса балалар игілігіне нормативтік қадағалау тарапынан болатын қандай да бір шектеу шаралары кедергі бола алады. Олардың біреуі баланың цифрлық қауіпсіздігіне және кибербуллингтің алдын алуға қатысты Бала құқықтарын қорғау жөніндегі конвенцияға қабылданған нақтылау болып табылады.

Цифрлық сауаттылық басты жиынтыққа қатысты ең кең іріктеу мектеп жасындағы балалардың ажырамас құзыретіне айналады. Осының аясында ересек адамдарға цифрлық құзыреттілік бөлігінде талаптар арта түседі. Балалар мен ересектер гаджеттерді пайдалану бөлігінде «бір тілде сөйлейтін» болады, X, Y, Z ұрпақтарының цифрлық мәдениетіндегі ұрпақ аралық ажырау толық жойылатын болады. Алайда топ қатысушылары осының аясында аталған жағдайлардағы ересек адамдар беделінің төмендеуін белгілейді. «Гаджеттен тыс» түсінік бөлігінде «Пікірлер теңдігі» жанжалдық беталыстардың күшеюі сараптаманың шеңберінен тыс шығып кетеді. Бала құзыреті моделінің түбегейлі өзгеруі орын алатын болады. Цифрлық кеңістікті гуманистік тұрғыдан өлшеу адам мекендеуінің цифрлық ортасына сындарлы да, игілікті нәрселерді әкеледі. Тірідей бетпе-бет қарым-қатынастың азаюы аясында тәрбие беру мәдениетінде цифрлық технологиялар ролінің күшеюі және соның салдары ретінде әлеуметтік дағдылардың көмескіленуі жүзеге асатын болады.

Стандартты емес ойлау үлгісі бар балалар үлесінің артуы орын алуда және олардың саны көбейе береді, соның салдарынан сананың өзгертілген жай-күйлеріне қатысты «норма – норма емес» арасындағы шекаралар толық шайылатын болады. Айналадағы дүниені жаһандық өлшеу нысандарына ауыса отырып, эксаумақты қабылдау күшейе түседі.

Педагогикалық технологиялық «кітапхана» толық «цифрға» қайта жүктелетін болады. Қазір біз менторға, цифрлық мұғалімге қоғамдық сұранысты арттыратын цифрлық білім беру технологияларының серпілісті өсуін және МЖБС декларациялық тізімдерінде ғана емес, іс жүзінде кең құзыреттер спектріне ие «супер ата-аналар» туралы мәселенің қойылуын қадағалап отырмыз.

Бейресми білім берудің мәні өскен сайын баланы басқару мен бақылауды арттыруды негіздейтін цифрлық тәжірибелер де көбейеді. Дегенмен де осының

аясында қатысушылар мұғалімдерге сенімнің төмендейтінін белгілейді. Балалық шақ саласындағы негізгі трендтер осындай.

Оларды жеті мега-трендке біріктіруге болады:

Біріншіден, балалар когортасының дигитализациялық аспаптық акселерациясы және ерте «цифрлық» есеюі.

Екіншіден, ересектердің және білім беру ортасының институционалдық құрылымдарының репертуарлық-рольдік ресурсының трансформациясы. Бұл ата-аналар мен педагогтер беделінің төмендеуі, ересектерге білімнен тыс талаптардың артуы, мұғалімдерге сенімнің азаюы арқылы көрініс табады. Осының аясында тәрбиелеу және бейресми білім беру мәдениетінде цифрлық технологиялардың ролі арта түседі.

Үшіншіден, когнитивтік орта мен стандартты емес, креативті ойлауға алғышарттардың өсуі орын алады.

Төртіншіден, жаһандану өзгешелігі.

Бесіншіден, күнделікті өмірде виртуалдық коммуникацияның басым болуы.

Алтыншыдан, басқару мен бақылауды арттырудың цифрлық ресурстары.

Және жетінші мега-тренд цифрлық теңсіздікті қоса алғанда, әлеуметтік-экономикалық теңсіздікке қатысты болып табылады.

Қалыптастырылған трендтер 3, 5, 10 жыл (2031 жыл) көкжиегіндегі болашақ нысаны болып табылады және цифрландыру мен жаңа технологиялардың пайда болуына байланысты дамуда. Трендтердің басым бөлігі жақын және орташа көкжиекке жатқызылған, 5 жылдан кейін көрініс табады.

Болашақ бейнесін қалыптастырған кезде қатысушылар сипаттау тәсілін қолданды. Ересектердің: ата-аналардың, педагогтердің пайымы арқылы болашақтың визионерлік бейнесі шықты. Сарапшылар Қазақстандағы балалық шақтың болашағын жаһандық трендтер: цифрландыру мен 4.0 өнеркәсіптік революцияға жауап ретінде болжамдады.

Шамамен алғанда 2026 жыл мен 2031 жыл аралығында сарапшылар оның негізгі, түйінді акторлары – отбасы мен ата-аналарды қоса алғанда, Балалық шақтың келесі бейнесін қалыптастырды.

- Отбасы және ата-аналар институты тьютор-навигация функциясымен толықтырылады және қоғам жұпта балалардың пайда болуын ұсынатын немесе одан бас тартатын болады. Ата-аналарды өз ролін атқаруға үйретеді немесе мемлекет/әлеуметтік институттар осы рольдерді алып қояды/толықтырады. Ата-аналар мен балалық шақтың ересек адамдардың әлеуметтік рейтингісінен тәуелділігі.

- Халықтың мегаполис қалаларда шоғырлануы және ата-аналардың/балалардың мінез-құлқын корпорациялардың/қалалардың/мегаполистердің қажеттіліктеріне негізделе отырып жобалау.

- Көшбасшы-супер адамдар мінез-құлық модельдерінің, ойын/квест қағидаларының таратушылары ретінде.

- Халықтың қоғамдастықтарға/виртуалдық қоғамдастықтарға/қосалқы мәдениеттерге жеке-даралануы, желілік мезо-құрылымдардан қашуы. Қоғамдастық түсінігінің өзгеруі және адамдардың өзара іс-қимыл жасасуының осы нысанының жаңадан оқылуы. Ата-аналардың өзінің жергілікті

қоғамдастықтарының әсерімен навигациялау функцияларын белсенді игеруі.

- Бала бақшалар – ата-аналар мен балалар тьютор-оқытушының қадағалауымен ата-ана болуды жаңа дағдыларын толықтыратын коворкинг-орталықтар ретінде.

- Қоғамның Интернет байланысына, электрге қатты тәуелділігі.

- Екінші цифрлық тұлғасы – аватарлар әрбір бала – ата-ана үшін әдеттегі құбылысқа айналады.

- БҰҰ-ның балалар тақырыбы бойынша іргелі құқықтық құжаттарды қайта қарауы және жеке тұлғаны оның цифрлық толықтыруы – аватармен толықтыру.

- Мемлекеттің «бөтен» цифрлық өнімдер мен сервистерді тұтынуына жол бермеуі жөніндегі белсенді ролі. Сәйкестендіру дағдарысын болдырмаймыз.

- Цифрлық сервистерге кең қол жеткізу қоғамдағы теңсіздік проблемасын жойған жоқ. Кейбір көрсетілетін қызметтер әлі де әрбір балаға қолжетімді емес.

- Компаниялар өз цифрлық сервистерін балалардың физиологиялық ерекшеліктеріне бейімдейді, бұл оларға неғұрлым үйлесімді және жан-жақты дами отырып, белсенділік үлгісін үнемі өзгертуге мүмкіндік береді.

- Балалар өз дүниетанымын қаламен немесе мемлекетпен шектемей, өздерін үлкен ғаламшарлық жүйелердің бір бөлігі ретінде сезінеді. Балаларды дамыту нысандарының әртүрлілігі ұлғая түседі.

- Балалық шақ шынайы және цифрлық әлемдегі тартымды саяхатқа айналуға. Ол бірыңғай тұтастыққа бірігеді, бұл балаға жаңа, алдыңғы ұрпақтарда болып көрмеген дағдылар мен қабілеттерді алуға/игеруге мүмкіндік береді.

- Білім беру және педагогика сапалы жаңа нысандарға ие болып, пайдалы сервистер/бағдарламалар/ойындар/курстар көптүрлілігінде көрініс табады. Балаларға арналған әрбір цифрлық өнім осы саланың жалпы қағидаларына қарама-қайшы келмейтін білім беру мен тәрбиелеудің элементтерін жеткізеді.

- Ата-аналар жауапкершілігінің артуы. Ата-аналар кәсіпке және жекелеген қызмет түріне ұқсас болады. Ересек жұптарды баланы тәрбиелеуге дайындау курстары/мектептері барынша сұранысқа ие болады.

Сарапшылар цифрлық ортаның тілдік көптүрлілігі арқылы бәсекеге қабілеттіліктің маңыздылығын атап өтті. Қазақ тілді, орыс тілді және ағылшын тілді аудиториялар үшін қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі цифрлық орта мен өнімдерді бейімдеу ұсынысы.

Саналы ата-ана болу басты тренд болады. Саналы ата-ана болу немесе тәрбиелеу төзімділікке, (өзара)түсіністікке және саналыққа негізделген. Және де, ең бастысы, саналы ата-ана болу өздері қабылдайтын ата-аналық шешімдерге саналы көзқарасты болжайды. Сонымен қатар бұл ата-аналарға ғана емес, педагогтерге де қатысты болады. Басқа сөзбен айтқанда, формула келесі түрде болады: саналы ата-аналар + саналы педагогтер = саналы балалар («Атаңның баласы болма, адамның баласы бол»).

Әлемдік мегатрендтердің балаларға, ата-аналарға, балаларды тәрбиелеу мен білім беруге әсеріне қатысты, бірінші кезекте, жаһандану және цифрландыру туралы сөз қозғалады. Аталған трендтер баланы дамыту мен тәрбиелеу үшін материалдардың, білімдер мен құралдардың қолжетімділігі

тұрғысынан ауыл мен қала арасындағы айырмашылықты жою (негізгі тәсіл – негізінен білім мен тәжірибе алмасу жүзеге асырылатын интернет арқылы) секілді факторлар тікелей немесе жанама түрде әсер етеді. Сондай-ақ заманауи білім беру және тәрбиелеу технологиялары мен әдістемелерінің арқасында бұл үрдіс ішінара немесе толық ойынға айналдырылуы мүмкін немесе оқыту/тәрбиелеу ойын арқылы жүргізіле алады.

Алайда қазіргі заманғы технологиялардың жеделдетіп енгізілу үрдісіне және бұрын айтылған мегатрендтердің әсеріне қарамастан, ата-аналар (оның ішінде саналы ата-аналар) технологиялар мен ұлттық құндылықтардың сабақтастығы арасындағы теңгерімге ұмтылатын болады.

Саналы ата-ана болудың «трендке айналуына» қарамастан, отбасының функционалдығы бірқатар әсер етуші факторлардың ықпалынан төмендейді. Ондай факторлардың бірі ата-аналардың жұмысбасты болуына (24/7 жұмыс жасау) байланысты болады. Аталған деректен баланы тәрбиелеу мен оған білім беруге жеткіліксіз көңіл бөлу (уақыт жетіспеушілігі) проблемасы туындайды.

Саналы ата-ана болу феноменінің пайда болуына қарамастан, көптеген дәстүрлі тәрбиелеу стильдері де трендте болады. Болашақ бейнесінде сарапшылар осындай ата-аналарды негізгі екі типке бөлуге болады деген пікірге келді. Бірінші типі балаларды толық бақылауда және қаталдықта тәрбиелейді. Балаларын барлық мүмкін үйірмелер мен секцияларға жазады, баланың бос уақыты барынша аз болады. Ата-аналардың уәждемесі аталған тәсіл – балаға қамқоршылық көрсету және оның жоғары жетістіктерін қалау призмасы болып табылады.

Ата-аналардың екінші типіне қатысты олар баласына үлкен таңдау еркіндігін береді. Бала өзі немесе ата-аналарымен бірге айналысатын іс пен шығармашылық саласын таңдайды. Ата-аналар балаға бақыт пен рахат әкелетін шығармашылық пен дамудың барлық мүмкін салаларын ұсынуға дайын.

Қазіргі заманғы қоғамның басқа тренді немесе «бәлесі» ата-аналарының біреуі баланы дамыту және тәрбиелеу үрдісіне тартылмаған немесе толық тартылмаған толық емес отбасылар феномені болып табылады. Толық емес отбасылар бүгінгі таңда – маңызды проблема, бұл, бірінші кезекте, толыққанды тәрбиені ата-ана талап етілетін деңгейде бере алмайтындығына байланысты. Екінші ата-ананың болмауы қамқоршы ата-анаға қиындық тудырады, атап айтқанда өз уақытын тепе-тең бөле алмайды, осыдан тәрбиенің жетіспеушігі шығады, оның жетіспеушілігін материалдық түрде өтеуге тырысады не болмаса мүлдем өтемейді. Дегенмен де көңіл бөлуге деген негізгі қажеттіліктің орны толтырылмайды, бұл осының негізінде әртүрлі бұзушылықтардың (физикалық та, сол секілді психологиялық та) туындауына әкеліп соғады. Аталған жағдайдағы проблема осы бұзушылықтардың туындауы емес, оларды норма ретінде қабылдауы болып табылады. Осындайлар өзіне ұқсас адамдарды дүниеге әкелетін қоғамның дисфункционалды мүшелерінің артуына алып келеді.

Библиография

1. Әлеуметтік-гуманитарлық перспективадағы ХХІ ғасырдың балалық шағы: жаңа теориялар, құбылыстар мен түсініктер: ұжымдық монография / ғылыми ред. С.Н. Майорова-Щеглова – М.: РОС, 2017. – 203 б.
2. «Қазақстан балалары» статистикалық жинағы (бұдан әрі – Жинақ), Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті мен БҰҰ Балалар қорының (ЮНИСЕФ) Қазақстандағы Өкілдігінің бірлескен бастамасының арқасында алғаш рет 2017 жылы әзірленген және басып шығарылған.
3. Ванхемпинг Э.Г. «Цифрға» секіру: жаһандық дигитализация жағдайындағы білім берудің трансформациясы: монография / Э.Г. Ванхемпинг, С.В. Сальцева А.С. Сейдуманова — СПб.: Жоғары оқу орындарының баспа#полиграфиялық қауымдастығы, 2020. — 284 б.
4. Гнатышина Е.В. Цифрландыру және цифрлық мәдениеттің қалыптасуы: әлеуметтік және білім беру аспектілері / Е.В. Гнатышина, А.А. Саламатов // Челябинск мемлекеттік педагогика университетінің хабаршысы. – 2017. – № 8. – С. 19-24.
5. ECERS-R шәкілдерінің ресми ресейлік баспасы, «Ұлттық білім» баспасымен жүзеге асырылды (ағылшын тілінен аударма И.Ю. Облачко, баспадан алғысөз В.К. Загвоздкин, апробацияны ұйымдастырушылардан алғысөз Е.Г. Юдина, Т.Г. Шмис, И.Б. Шиян, О.А. Шиян).<http://ecers.ru/Шиян> О.А., Воробьева Е.В. Білім беру сапасын бағалаудың жаңа мүмкіндіктері: ECERS-R шәкілдері Ресейде апробациядан өткізілді // Заманауи мектепке дейінгі білім. Теория және практика. – 2015. – №7. – Б.38–49.
6. Веракса Н.Е., Веракса А.Н. Мектепке дейінгі білім беру сапасын бағалау: шетел тәжірибесі // Заманауи мектепке дейінгі білім. Теория және практика. – 2011. – №3.
7. Шеридан Соня. Педагогтердің кәсіпқойлығын дамыту арқылы білім беру сапасын арттыру // Заманауи мектепке дейінгі білім беру. Теория және практика. – 2011. – №3.
8. Шиян О.А. Баланы дамыту диагностикасы: өлшеу құралының проблемалары. Арканзас штатының (АҚШ) мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің тәжірибесінен // Заманауи мектепке дейінгі білім. Теория және практика. – 2008. – №4.
9. Шиян О.А. Мектепке дейінгі білім беру сапасы туралы жаңа түсініктер және оны қолдау тетіктері: халықаралық мәнмәтін // Заманауи мектепке дейінгі білім. Теория және практика. – 2013. – №5.
10. Шмис Т.Г. Біздің бала бақшалар сыртынан инновациялық, ішінен – дәстүрлі / Т.Г. Шмиспен сұхбат // Заманауи мектепке дейінгі білім. Теория және практика. – 2013. – №6. – Б. 20–22.
11. Юдина Е.Г., Рубцов В.В. Мектепке дейінгі білім берудің қазіргі заманғы проблемалары // Психологиялық ғылым және білім. – 2010. – № 3. – Б. 5–19.
12. Юдина Е.Г. Стандарт мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі ықтималды өзгерістерді ескере отырып, ұзақ уақытқа және маңызды түрде

жасалған // Заманауи мектепке дейінгі білім. Теория және практика. – 2015. – №5.

13. Developmentally Appropriate Practices for Young Children: Recommendations for Teaching Practices // Learning to Read and Write: Developmentally Appropriate Practices for Young Children. 1998.

14. Clifford S. M., Reszka S., Rossbach H. Reliability and Validity of the Early Childhood Environment Rating Scale // FPG Child Development Institute, University of North Carolina at Chapel Hill, USA

15. Harms T., Clifford R.M., Cryer D. Early Childhood Environment Rating Scale (ECERS-R) Revised Edition, 2005.

16. Perlman M., Zellman G. L., Vi-Nhuan Le. Examining the psychometric properties of the Early Childhood Environment Rating Scale-Revised (ECERS-R) // Elsevier, Early Childhood Research Quarterly 19 (2004) 398–412.

17. Pramling Samuelsson I., Sheridan S. Williams P. Five preschool curricula—Comparative perspective. // International Journal of Early Childhood, 2006, Vol.38.

18. Sheridan S., Giotta J., You-Me Hanb, Jeong-Yoon Kwonc A cross-cultural study of preschool quality in South Korea and Sweden: ECERS evaluations // Early Childhood Research Quarterly 24 (2009) 142–156.

19. Sylva K., Siraj-Blatchford E., Taggart B. Ecers-E: The Four Curricular Subscales Extension to the Early Childhood Environment Rating Scale (Ecers), Fourth Edition with Planning Notes Spiral-bound – November 14, 2010.

20. Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart. B. (2004). The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE Project). Technical Paper 12. London: Department for Education / Institute of Education, University of London.

21. Tietze W., Cryer D., Bairrão J., Palacios J., Wetzel G. Comparisons of observed process quality in early child care and education programs in five countries// Early Childhood Research Quarterly, Volume 11, Issue 4, December 1996, 447–475.

22. Zachopoulou E., Grammatikopoulos V., Gregoriadis A., Gamelas A., Leal T., Pessanha M., Barros S., Liukkonen J., Loizou E., Henriksen C., Sanders Olesen L., Ciolan L. Comparing aspects of the process quality in six european early childhoog educational settings // 6th International Conference of Education, Research and Innovation. Conference abstracts. Seville. Spain/ 2013.

23. N. Whitehurst G. J. Lonigan C. J. Child Development and Emergent Literacy// Child Development, June 1998, Volume 69, Number 3, 848-872.

24. Selected Research on the ERS and Early Childhood Program Quality

1-топтың жинау нәтижелері

Тақырыбы: «0-6 жас аралығындағы балаларға білім беру және дамыту»

Модераторлар: Олег Мецик, Саясат Нұрбек

Жинақтаушы: Ербол Сағатов

Субъектілер (түйінді субъектілер):

1. Балалар
2. Ата-аналар
3. Педагогтер
4. Мектепке дейінгі білім беру мекемелері (МБМ)
5. Қосымша мектепке дейінгі білім беру және дамыту орталықтары
6. Мектепке дейінгі жастағы балалар сервисінің айналасында жасалған кез келген бизнес түрі.

Әлеуметтік әрекеттің объектілері мен субъектілері ретінде мектепке дейінгі қызмет көрсету топтары		Мектепке дейінгі қызметтің институционалдық құрылымдары (білім, қамқорлық, даму) Тәжірибе ретіндегі мектепке дейінгі оқыту	
Балалар	Балалар тобының әлеуметтік құрылымы	Мемлекеттік сектор Балабақшалар Балаларға мектепке дейінгі қосымша білім беру мекемелері	Бизнес секторы Балабақшалар Балаларға мектепке дейінгі қосымша білім беру мекемелері
Ата-аналар	Ата-аналар когортасының әлеуметтік құрылымы	ҰЕҰ (үшінші сектор) Балаларды дамыту орталықтары	Діни ұйымдар
Оқытушылар	Педагогикалық топтың әлеуметтік құрылымы	Академиялық пән ретіндегі мектепке дейінгі оқыту Мектепке дейінгі білім беру саласындағы мамандарды даярлауға және қайта даярлауға жетекшілік ететін институттық құрылымдар	
Ғылым ретіндегі мектепке дейінгі оқыту Зерттеу жұмысы, тәуелсіз ізденіс. Мектепке дейінгі білім берудегі PhD бағдарламалары.		Мемлекеттік сектор Университеттер, орта мектептер,	Халықаралық ұйымдар мен ҰЕҰ
Ғылыми-зерттеу институттары сияқты тәуелсіз зерттеу орталықтары САНДж, ЦЕССИ-Қазақстан, ЗУБР және т.б.		НИИ	
Мемлекеттік сектор. Университеттер, ғылыми-зерттеу институттары. Ғылыми кадрларды аттестациялау	Үшінші сектор. ЮНИСЕФ, халықаралық ұйымдар	Университеттен тыс саланың бизнес құрылымдары	

Субъектілер үшін қауіп-қатерлер/мүмкіндіктер:

	Қауіп / Мүмкіндік	Субъект	Тренд
1	Қауіп – жаңа білім беру немесе тәрбиелеу бағдарламасы бойынша жұмыс істеу қиынырақ	Оқытушылар	4
2	Қауіп – қазақша сөйлейтін мұғалімдердің жетіспеушілігі	Білім беру ұйымдары	3, 4
3	Мүмкіндік – тар мамандандырудан өту, еңбек нарығында одан әрі бәсекеге қабілетті болу үшін оқуды аяқтағаны туралы сертификаттар алу.	Оқытушылар	3,4
4	Қауіп – өмірдің барлық аспектілерінде баланың дер кезінде дамуға қажетті мүмкіндіктердің жіберіп алуы.	Ата-аналар	1, 5
5	Мүмкіндік – заманауи тәсілдер мен әдістерді пайдалана отырып, дарындыларды дер кезінде анықтау және кейіннен дамыту.	Балалар, ата-аналар	3, 4
6	Мүмкіндік – білім беру қызметтерінің желісін (ассортиментін) кеңейту.	Бизнес	3, 4
7	Қауіп – мұғалімдердің жетіспеушілігі және бәсекелестердің арбауы.	Білім беру ұйымдары	3, 4
8	Қауіп – баланың шамадан тыс жүктелуі (оқулар, қосымша үйірмелер және курстар).	Балалар, ата-аналар	4
9	Қауіп – білім беру қызметінің сапасының нашарлауы.	Балалар, ата-аналар	4

Технологиялар тізімі:

1. Ойын технологиялары, білім беру мен тәрбиелеуді ойынға айналдыру
2. Робот-педагог

Форматтар мен саясаттар тізімі:

1. Ата-аналармен педагогика тұрғысынан ликбез өткізу, онда педагогтер балалармен, сол сияқты ата-аналармен де жұмыс жасайды.
2. Педиатр дәрігерлер үшін – білім беру бағдарламаларына «Балалардың неврологиялық ауруларының диагностикасы» қосымша модулін енгізу.
3. Педагогтерді даярлау моделіне өзгерістер енгізу қажет (үлгілік оқу бағдарламаларын қайта қарау, цифрлық сауаттылық бойынша модульдер енгізу).
4. Педагогтерді әдістемелік қолдау. Мұғалімді инклюзивтік білім беру жағдайларында әдістемелік даярлаудың мәні ерекше білім беру мұқтаждықтары бар білім алушыларды дамыту мен әлеуметтендірудің неғұрлым тиімді жолдарын іздеу мақсатымен мұғалімдердің білімдері мен икемділіктерін жүйелі өзгерту болып табылады.
5. Қазақ тілді контентті әзірлеу: ойындар, бейнеконтент.
6. Мектепке дейінгі білім беру мен тәрбиелеу бойынша ҒЗИ – қолданбалы зерттеулер институттарын құру, олар жоғары сапалы және маңызды зерттеулерді жасау және тарату арқылы кіші жастағы балаларға қатысты

бағдарламалар мен саясатта тең құқықтылықты ілгерілетуге және қолдауға бағытталған көптеген ағымдағы жобаларды іске асырады. Осындай түрдегі зерттеулер мектепке дейінгі білім беру саласы үшін өмірлік маңызды болып табылады, өйткені мектепке дейінгі білім беруді жақсартуға және өзі қызмет ететін балалардың өмірін жақсартуға көмектеседі.

7. Теория мен тәжірибенің байланысын жолға қою қажет, онда маманның дипломдық жұмысы нақты шынайы проблеманы шешуге негізделеді (case study).

8. Олардың көмегімен ата-аналар тәрбие беру үрдісінің толыққанды қатысушылары болатын іс-шараларды өткізу қажет. Алуан түрлі оқытуға және мектептен тыс қызметке қатысып және оған ықпал ете отырып, ата-аналар балалардың жалпы оқуы мен білім алуында маңызды факторға айналады.

9. Бірыңғай, тәуелсіз тексеру органын құру (мектепке дейінгі білім беру қызметкерлерінің дипломдарын, бала бақшалардың жалпы қызметін тексеру).

10. «Қазақстандық» жаңа білім беру жүйесінің, тәсілдің негізі ретінде. Мысал: қазіргі кезде бала бақшада балаларды отансүйгіштікке баулиды, алайда мектепте аталған отансүйгіштік рухына қолдау көрсетілмейді, ол жоғалып кетеді. Осы проблеманы жою қажет.

11. Білім беру және тәрбие беру мекемелерінің менеджерлері мен басшыларын кәсіптік даярлау.

12. Қазақ тіліндегі тәрбиелік және білім беру әдістемелері ашық қолжетімділікте – бірыңғай ресурс/тұғырнама/медиаатека.

13. Ата-аналардың физиологиялық және психологиялық скринингтерін өткізу.

14. Ата-аналардың бала өміріне неғұрлым белсенді қатысуы. Және жұмыс беруші өз мүддесінің пайдасына аталған маңызды үрдіске бөгет жасай алмауы үшін ата-аналардың құқықтарын заңнамалық түрде бекіту қажет.

15. Ата-аналардың қатысуымен мектепке дейінгі іс-шаралар тегін ұйымдастырылатын коммерциялық жобаларды енгізу.

16. Консультациялық пунктер сүйемелдеу пунктері (емханалар және т.б.) болуы тиіс – Ата-аналар мен мектепке дейінгі мекемелердің барынша тиімді өзара іс-қимыл жасасуы үшін бірыңғай ата-аналар университеті – «Өркендеу» бағдарламасы.

17. Саналы ата-ана болудың бірыңғай цифрлық ресурсы.

18. Балалармен жұмыс жасайтын жұмыскерлерді күшейтілген тексеру. Гувернант институтын жасау (Британия үлгісі бойынша).

2-топтың жинау нәтижелері

Тақырыбы: «Балалар цифрлық кеңістікте. Бала және гаджеттер»

Модераторлар: Василий Климаков, Людмила Бурлаченко

Жинақтаушы: Әнуар Әлмағанбетов

Субъектілер:

- Ата-аналар

- Отбасы (отбасы ұрпақ ретінде)
- Педагогтер (мұғалімдер)
- Бала бақшалар
- Мемлекеттік органдар (нақты операторлар мен субъектілерсіз).

Қосымша субъектілерге қатысушылар мүддені білдіретін және цифрлық кеңістіктегі қауіп-қатерлермен және тәуекелдермен байланысты ретінде атап өткен 3 субъектіні жатқызуға болады:

- Азаматтық қоғам;
- Желілік қоғамдастықтар;
- Қосалқы мәдениеттер.

Мүмкіндіктер және қауіп-қатерлер

№	Мүмкіндіктер	Тренд(тер) №	Субъект(ілер)
1.	Отбасыдан тыс абырой-бедел	№1	Балалар
2.	Жаңа дағдылар траекториялары	№2	Балалар
3.	Жаңа білімге қол жеткізу	№2	Балалар, ата-аналар
4.	Жаңа кәсіптер – менторлар, тьюторлар, цифрлық мұғалімдер	№2	Педагогтер
№	Қауіп-қатерлер	Тренд(тер) №	Субъект(ілер)
1.	Деструктивті мінез-құлыққа тартылу	№1	Балалар
2.	Цифрлық кеңістікте басымдықтарды таңдау күрделілігі	№1	Балалар
3.	Балалардың тәрбиесін бақылауды жоғалту	№2	Ата-аналар
4.	Негізгі құндылықтардың шайылып кетуі	№2	Балалар
5.	Балалардың білімін бақылауды жоғалту	№2	Ата-аналар, педагогтер

Жұмыс барысында сарапшылар тобы негізгі 2 **технологияны** ұсынды:

- 1) Навигация – ата-аналар мен мемлекетке арналған шәкіл.
- 2) Ауруды анықтау және оны жою тәсілдерін жасау.

Форматтар және саясаттар.

Сессия қатысушыларының пікірі бойынша барлық қатысушылар үшін жаңа тұғырнамаларды әзірлеу, түр қауіпсіздігін арттыру, жаңа оқыту форматтарын жасау жөніндегі бірқатар міндеттерді шешуге бағытталатын **форматтар** дамитын болады. Былай деп белгіленді:

- 1) Навигатор – мемлекет;
- 2) Бала бақшаларда/ мектептерде жеке траекторияларды мониторингтеу;
- 3) Кәсіби ата-аналар болу;
- 4) Бала бақшалар коворкинг-орталықтар ретінде;
- 5) Заманауи оқыту бағдарламалары бар баламалы жеке меншік мектептер/бала бақшалар;
- 6) Мұғалімдерді оқыту бағдарламаларына жаңа талаптар.

Сондай-ақ қатысушылар мынадай форматтарды бөліп көрсетті: *базалық ұғымдар – ликбез және нарықтық әдістер*. Қатысушылар білім берудің базалық ұғымдары және жеке-дара өзіндік сана мен білімді қалыптастыратын нарық рөлі қажет деп есептейді. Сонымен қатар сарапшылар кибербуллингке қарсы іс-қимыл жасауға бағытталған форматтарды ұсынған жоқ.

Саланың қызметі үшін негізгі **саясаттар** ретінде сарапшылар мыналарды ұсынды:

- 1) Тьюторлықты заңнамалық реттеу.
- 2) Бейресми білімді реттеу.
- 3) Тез сертификаттаудың икемді жүйелері.

**«ҚР-да қоғамдық дамуды форсайттық зерттеулер»
оқу курсы (пәні) бойынша силлабус**

Әлеуметтік-гуманитарлық, педагогикалық мамандықтар бойынша бакалаврлар мен магистрлерді даярлауды жүзеге асыратын жоғары оқу орындарының оқу үрдісінде, мемлекеттік қызметшілердің және мемлекеттік және жергілікті басқару саласы мамандарының біліктілігін арттыру және қайта даярлау бағдарламалары үшін элективті курс (элективті курсқа модуль) ретінде ұсынылады.

Курстың (модульдің) мақсаты – қоғамдық дамудың қолданбалы зерттеулерінің заманауи әдіснамасында тыңдаушылардың, студенттердің құзыреттіліктерін арттыру.

Тақырыптамасы және сағаттар саны

Теориялық модуль: Форсайттық зерттеулердің әдіснамалық негіздері, тарихы мен теориясы	
Форсайттық зерттеулердің әдіснамалық негіздері, тарихы мен теориясы	1
Шетелдік елдерде форсайттық әдістерді ілгерілетудің институционалдық құрылымдары мен ұйымдастырушылық алаңдары	2
ҚР-да ғылыми тану және қоғамдық даму әдістерін әдіснамалық жіктеудегі форсайттың орны	2
Қолданбалы модуль: Rapid Foresight зерттеу тәжірибесінің техникалары мен тәсілдеріне дидактикалық иммерсингтің тиімділігі	
Зерттеу техникасының offline форматтағы өзгешелігі, рәсімдері, кезеңдері, алгоритмі	4
Зерттеу техникасының online форматтағы өзгешелігі, рәсімдері, кезеңдері, алгоритмі. Мәтінді және түсіндіру монологтарын барынша азайту.	4
Пилоттық ойын жағдайларына интерактивті кірігудегі оқыту қағидаттары. Иммерсинг пен интербелсенділікке қайта жүктеу.	4
Жобалық модуль. Форсайт-сессиялардың offline және онлайн пікірталастарында коммуникациялық кеңістікті ұйымдастыру	
Форсайт-сессиялар барысында онлайн коммуникациялардың үлгісінде зерттеушілік және оқытушылық тәжірибелердегі онлайн коммуникациялар әдістемесі	5
Rapid Foresight әлеуметтік зерттеудің әдістемелік тұғырнамасына енгізу: жобалық тәжірибелер	5

**Теориялық модуль: Форсайттық зерттеулердің әдіснамалық негіздері,
тарихы мен теориясы**

Форсайттық зерттеулердің әдіснамалық негіздері, тарихы мен теориясы. ҚР қоғамдық даму саласында форсайттық зерттеулерді өткізу өзектілігі. Халықаралық ұсынымдар. Шетелдік елдерде форсайттық әдістерді ілгерілетудің институционалдық құрылымдары мен ұйымдастырушылық алаңдары. Ғылыми тану және қоғамдық даму әдістерін әдіснамалық жіктеудегі форсайт орны. Ғылыми тану әдіснамасы және ғылыми танудың нақты салаларын тану әдістері. Пәнаралық және пәндік тар әдістер. Сапалық және сандық зерттеу әдістері туралы түсінік. (Блиц-дайджест: Әлеуметтанудағы

зерттеу әдістері. Психологиядағы зерттеу әдістері. Менеджменттегі зерттеу әдістері. Педагогикадағы зерттеу әдістері. Саясаттанудағы зерттеу әдістері). Қоғамдық дамудың зерттеушілік тәжірибелеріне әдіснамалық тәсілдердегі заманауи трендтер. Активистік зерттеулер дүниежүзілік әлеуметтік ғылым мен әлеуметтік өзгерістер тәжірибесіндегі жаңа тренд ретінде. Форсайт қоғамдық дамуды стратегиялық зерттеудің сапалы активистік әдісі ретінде. Әлеуметтік зерттеулердің болжамдау әдістері. Форсайт және прогностика.

Қолданбалы модуль: Rapid Foresight зерттеу тәжірибесінің техникалары мен тәсілдеріне дидактикалық иммерсингтің тиімділігі

Болжамдау тәжірибелерінің орыс тілді өрісіндегі форсайттық зерттеулер. Rapid Foresight әдістемесі. Rapid Foresight зерттеу тәжірибесінің техникалары мен тәсілдеріне дидактикалық иммерсингтің тиімділігі. Зерттеу техникасының offline форматтағы өзгешелігі, рәсімдері, кезеңдері, алгоритмі. Зерттеу техникасының online форматтағы өзгешелігі, рәсімдері, кезеңдері, алгоритмі. Мәтінді және түсіндіру монологтарын барынша азайту. Тьюторлық «тендер». Респонденттік «тендер». Фасилитация. Пилоттық ойын жағдайларына интерактивті кірігудегі оқытуды ұйымдастыру. Иммерсинг пен интербелсенділікке қайта жүктеу. Қатысушылардың форсайт алдындағы тренингі. Сөзбен емес, оқу жағдайларына кірігу арқылы оқыту. Rapid Foresight глоссарийінің мағыналық контентін игеруді фасилитациялық пысықтау. Жұмыс тактілерін игеруді фасилитациялық пысықтау. Іс-қимылдар, терминдер, талдау векторлары бойынша шолып байқау.

Жобалық модуль: Форсайт-сессиялардың offline және онлайн пікірталастарында коммуникациялық кеңістікті ұйымдастыру

Форсайт-сессиялар барысында онлайн коммуникацияларды ұйымдастыру және өткізу үлгісінде зерттеушілік және оқытушылық тәжірибелердегі онлайн коммуникациялар әдістемесі. Форсайт-сессиялардың онлайн пікірталастарында коммуникациялық кеңістікті ұйымдастыру. Онлайн режиміндегі форсайттық зерттеулер. Ойын ережелері. Шектеулер мен жетістіктер. Топты «жабу». Сессия алдындағы тренинг. Әлеуетті қатысушылар пулының кастингі. Шағын топтарда жұмыс жасау: диада, триада. Қатысушылардың интербелсенділігіне фокус. Сессия алдындағы ойын пилоттық диалогтар, ой талқылары. Технологиялық тактілер. Интерактивті шағын сессиялар арқылы оқыту. «Трендтер: иммерсинг және фасилитация. «Қатерлер» және «Мүмкіндіктер»: иммерсинг және фасилитация. «Болашақ картасы». «Болашақ бейнесі». Форматтар және саясаттар. Жобалар. Форсайт-сессиялардағы команда болу және командаларды құру. Рольдік иммерсинг: модератор және жинақтаушы. Фасилитация және қатысушы, модератор, жинақтаушы роліне пилоттық «карусельдік» кірігу әдісі. Rapid Foresight әлеуметтік зерттеудің әдістемелік тұғырнамасына енгізу: жобалық тәжірибелер.

СОДЕРЖАНИЕ

Глоссарий	36
Введение	38
Методологические основания исследования	40
Анализ текущей ситуации	43
Результаты форсайтных сессий	45
Образ будущего детства в Казахстане	52
Приложения	59

ГЛОССАРИЙ

ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale) - шкалы для комплексной оценки качества образования в дошкольных образовательных организациях, разработанные в США. Это инструмент, который ориентирован на те же ценности, что и ГОСО РК (ФГОС ДО), и конкретизирует требования стандарта².

ECEC (Early childhood education and care) - официальное наименование институционального уровня практики и администрирования дошкольного образования. В определении этого уровня особо выделено слово «care» (уход, забота).

Форсайт (от англ. Foresight - «взгляд в будущее, предвидение») — особый инструмент исследовательской коммуникации по поводу будущего, проводимой под руководством модератора в специально подобранных экспертных группах, направленный на построение их участниками образа будущего в отношении обсуждаемого ими социального феномена, института, процесса с обязательной формулировкой алгоритма конкретных действий, актуальных для его достижения.

Rapid Foresight (RF) — инструмент для прогнозирования и формирования будущего, позволяющий получать за короткий срок прогнозы высокой точности относительно будущего, путей их достижения и объединять людей для реализации их представлений о будущем.

Форсайтное мышление — способ системного аналитического мышления от будущего к настоящему, от образа будущего к сегодняшней ситуации через точки необходимого приложения усилий.

Форсайтный продукт — конкретный документ (научно-исследовательский отчет, прогноз, дорожная карта), который содержит в себе потенциал рекомендательного триггера при принятии решений, ориентированных на значительный масштаб и длительные сроки.

Форсайт-сессия — вид групповой дискуссии под руководством модератора по конкретным правилам, особому процедурному алгоритму и с применением узких по смыслу базовых терминов, вокруг которых формируется полемика, направленная на выработку образа будущего и проектов социальных изменений, направленных на его достижение.

Форсайтный нетворкинг — выстраивание под руководством модератора конструктивных, эффективных, доверительных и доброжелательных коммуникативных межличностных трансакций в ходе полемики в респондентской группе по заданным темам на форсайт-сессиях, способствующих результативному достижению исследовательских задач.

---

² В Казахстане появились первые сертифицированные эксперты ECERS. Дошкольное образование остро нуждается в детальной расшифровке современного понимания качества, в изменении профессиональной позиции работников дошкольных образовательных организаций. Важным становится детальное уточнение того, что свидетельствует о высоком уровне качества, в изменении профессиональной позиции работников дошкольных образовательных организаций. Один из ключей к решению этой проблемы - развивающая оценка качества образования, которая поможет не только получить обратную связь, но и станет стимулом для совершенствования.

Инструменты, направленные на создание диалога и соучастие участников форсайта.

Такт работы — процедурная часть в групповой дискуссии с особыми целями, задачами и спецификой полемического дискурса.

Временной горизонт — обозначение года или иного срока в будущем, к которому должны произойти вероятные или ожидаемые изменения. Подразделяется на ближний, средний и дальний горизонты.

Карта будущего — условный «чистый лист», на котором происходит графическое и схематическое отображение реперных точек форсайт-обсуждения объекта анализа.

Тренд — устойчивый, развивающийся во времени процесс, влияющий на объект (область) анализа. Описывается в формулировках: «растёт или снижается» «что, конкретно, растёт или снижается?», «в каких условиях?».

Субъект — участники, акторы, агенты основной деятельности в сфере предмета исследования в рамках составляемой «Карты будущего».

Политика (нормативный акт) — карточка, описывающая правила регулирования какой-либо деятельности.

Угроза — значимое для субъектов изменение, оказывающее влияние на деятельность и даже на само существование, есть следствие развития тренда, а также значимое следствие технологии, формата или другой «сущности» на карте, которое может негативно повлиять на того или иного субъекта.

Возможность — значимое для субъектов изменение, оказывающее влияние на деятельность и даже на само существование, следствие развития тренда, а также значимое следствие технологии, формата или другой сущности на карте, которое может положительно повлиять на субъект.

ВВЕДЕНИЕ

Данный проект с применением форсайтной методологии является закономерным продолжением процесса продвижения современной методологии исследований общественного развития в казахстанском научно-экспертном сообществе.

Следует подчеркнуть, что форсайт-метод уже ранее результативно применялся в исследовательском поле Казахстана в прорывном прикладном проекте «Атлас новых профессий», в академических проектах форсайтных исследований Казахстанского института общественного развития «Рухани жаңғыру» - «Казахстан на международной арене», «Формирование образа казахстанца», «Инклюзивное мировоззрение и инклюзивное общество».

Эффективное применение форсайт-методов успешно зарекомендовало себя в рамках вышеназванных фундаментальных и прикладных исследовательских мероприятий. Следуя логике академической преемственности, мы не будем дублировать представленные в отчётных продуктах положения об истории, теории и технологии форсайтных исследований.

В данном итоговом научно-аналитическом документе мы сосредоточились на прикладных аспектах измеряемого феномена «Детство-2035 через оптику форсайта» во всем его институциональном и субъектном многообразии.

На основе полученных результатов исследования проанализированы особенности становления вероятных сценариев трансформации моделей дошкольного образования и особенностей детского развития в условиях глобализации, цифровизации и пандемических перезагрузок социума.

Особое внимание уделено обоснованию актуальности и своевременности продвижения в мировое научно-образовательное пространство исследовательских результатов, полученных в ходе форсайт-сессий, предфорсайтной и постфорсайтной аналитики по данному проекту.

Существенное внимание в данном научно-аналитическом документе уделено системной корреляции между полученными результатами и стратегическими задачами «Рухани жаңғыру», программными документами РК в сфере общественного развития и защиты детства.

Пособие состоит из нескольких логически взаимосвязанных разделов, списка литературы, библиографии по современным методам исследования и приложения, включающего макет силлабуса.

В пособии представлено обоснование необходимости проведения прогностических исследований в сфере дошкольного детства, как приоритетного кластера в системе образования, детерминирующего будущие состояния общественного сознания и общественного развития. Также представлена доказательная база возрастания актуальности визионерских исследований во всем их многообразии под воздействием ключевых глобальных трендов, стремительно меняющих образовательное пространство и современный социум в целом.

Кроме того, имеется описание методики, групповой динамики и результатов форсайт-сессии по темам «Образование и развитие детей от 0 до 6 лет в Казахстане: 2035 год» и «Дети и гаджеты: ребенок в цифровом

пространстве», выделены ключевые тренды, которые оказывают доминирующее влияние на образ будущего и существенное влияние на трансформацию настоящего. На базе выявленных участниками трендов и сформированного ими видения образа будущего «Детство-2035» определены ключевые черты профессиональной деятельности в сфере дошкольного детства, специфические черты общественного сознания детской, родительской и учительской когорт на временном горизонте до 2035 года с упором на 2024–2026 гг. Рассмотрены индикаторы необходимости гаджетов для дошкольного образования, а также ключевые компетенции, которыми должны обладать родители и педагоги дошкольного образования для эффективной работы с цифровыми опциями. Значительное внимание уделено роли, месту и перспективам «внегаджетных» форм детской игровой деятельности.

По результатам форсайта был сформирован пакет рекомендаций, где содержатся ключевые выводы и положения, направленные на изменения в системе подготовки специалистов дошкольного образования.

Заключительная часть посвящена системному блиц-описанию возможных направлений по применению полученных результатов с точки зрения разработки учебно-методического комплекса по методике преподавания учебных курсов по форсайтным методам в комплексе с активистскими исследованиями, что позволит продвигать достижения форсайтных и иных исследований сферы общественного развития по казахстанской тематике с учётом положений концепции «Рухани жаңғыру» в мировом научном сообществе.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ

Методологическим основанием концептуальной аналитики ключевой темы проекта «Детство-2035» выступают акторно-функциональный и профессионально-деятельностный подходы. Согласно этим подходам аналитика, компаративистика, контентны коммуникативных гайдов форсайт-сессий выстроены на базе классификации акторно-институционального поля дошкольного образования через его профессионально-деятельностные профили: академическая дисциплина, практика, наука. По каждому профессионально-деятельностному профилю проанализированы текущая ситуация, перспективы визионерских тенденций через их институциональное многообразие и акторные роли.

В данном методическом пособии представлены результаты исследований, проведённых с применением форсайт-методов в августе-сентябре 2021 года. Ключевым исследовательским событием проекта стали форсайт-сессии «Детство-2035», проведённые 27-29 сентября 2021 года в формате онлайн на платформе ZOOM.

Форсайт-сессии были проведены с двумя группами участников. В состав каждой группы входили представители разных поколенческих когорт профессионалов сферы дошкольного образования и развития, представители высших учебных заведений, ведущих подготовку специалистов в сфере дошкольного образования, педагоги-практики детских дошкольных учреждений, представители НПО, специализирующихся в сфере детского развития. Исследовательские мероприятия проведены в соответствии с правилами методики RF.

Форсайт является методом, который в большей степени имеет отношение к стратегическому мышлению. Смыслом форсайта является расширение восприятия доступных стратегических возможностей сферы деятельности, обсуждаемой участниками исследовательской процедуры.

В данном форсайтном исследовании задействована методика RF (быстрый форсайт) — российская версия форсайт-методики, разработанная группой RE-ENGINEERING FUTURES, позволяющая достигать репрезентативных результатов в более короткие сроки, чем классические технологии форсайта.

Методика RF признана на международном уровне. По линии международной организации труда проводились сессии во Вьетнаме, в Армении, Танзании, а проект Global Education Future привлёк к участию ведущих экспертов в области образования со всего мира.

Создание активной группы «агентов изменений» — одна из «режиссёрских сверхзадач» форсайта. Поэтому подбор пула респондентов является принципиально значимым фактором для итоговых результатов исследования.

В методе RF сосредоточены два технологически важных и взаимосвязанных тактических модуля: «работа с участниками группы» и «работа с будущим: схемы, карты».

Как мы уже отметили выше, значимой составляющей метода является итоговое формирование команды «агентов изменений» через проектирование образа общего будущего и проектов развития. Согласно терминологии методики,

«картой будущего» именуется пространство коммуникации, и размещенное в ней общее будущее выступает в качестве предмета коммуникации.

В процессе этой специально организованной коммуникации выстраивается сообщество, которое самоопределяется, строит и согласовывает стратегию собственного развития внутри сферы, выступающей предметом исследования, определяется относительно самых важных фокусов развития, выбирает ключевые проекты и, в итоге, собирается в рабочие группы для их реализации.

В общем, связка состоит из команды развития, карты будущего и проектов по ее реализации: формирование или самоопределение сообщества по итогам форсайт-сессии; экспертиза и создание стратегии развития, карты развития, дорожной карты сообщества; проверка на соответствие стратегии текущей деятельности, обустройство дефицитных мест проектами развития; создание дорожной карты на основе стратегии и формирование проектов и проектных групп для ее реализации; формирование ядра сообщества — «команды изменений» — лидеров проектов, разделяющих карту развития сообщества. Одним из примеров работы с сообществами в методе RF является сбор и поддержка работы конструкторов сообществ практики, продвигаемом в настоящее время на площадках инновационного центра Сколково.

На форсайт-сессии по итогам консультационных брифингов с учетом концепции проекта было выставлено две наиболее актуальных и ёмких темы, обсуждение которых позволяет системно сформировать образ будущего «Детство-2035». Для каждой из тем был тщательно подобран пул респондентов-экспертов, профессионально занятых в сфере дошкольного образования и детского развития.

Первая группа участников форсайт-сессии работала над темой «Образование и развитие детей от 0 до 6 лет».

Вторая группа участников форсайт-сессии сосредоточилась на теме «Ребенок и гаджеты. Дети в цифровом пространстве, использование технологий в развитии ребенка».

Динамика включенности в обсуждение респондентов экспертных групп форсайт-сессий показывает, что проблемы детского развития, дошкольного воспитания и образования отражаются в разных полюсах их интерпретаций, оценок и требуют глубинного всестороннего анализа с учетом специфики интерпретаций в разных группах участников форсайт-сессий.

Перед форсайт-сессиями для респондентов исследования были проведены вебинары, на которых были чётко обозначены и методически обоснованно доведены до участников экспертного пула предстоящих форсайт-сессий ключевые положения, правила, техники, понятия и термины применяемой исследовательской технологии RF.

Следует обратить внимание на то, что категориальный аппарат методики отличается особой семантической и этимологической спецификой. Без ее усвоения возможны инструментальные сбои и технологические размывы в общей логике построения образа будущего в процессе работы групп отобранных респондентов.

Широко применимые в общенаучном и дисциплинарном контексте термины «тренды», «угрозы», «риски», «возможности», «субъекты», «образ

будущего», «сущности» в рамках исследовательского глоссария RF наделены своим конкретным, «узким» смыслом.

Поэтому принципиально важно, чтобы участники экспертных групп форсайт-сессий понимали эти «узкие» смыслы, и в ходе обсуждения не апеллировали к общеупотребимым контентам. Особенно это касается терминов «угрозы», «возможности», «карта будущего».

Следует обратить особое внимание на то, что групповая работа респондентов в любом форсайт-методе непременно включает четыре уровня аналитической и полемической деятельности.

Первый уровень касается настоящего. Участники группы высказывают свои мнения о текущей ситуации, работают с особой дидактической единицей RF-метода, именуемой «карточками», фиксируя на них актуальные положения полемического дискурса. Особая организационная роль на этом этапе принадлежит модератору.

Второй уровень уже имеет прямое отношение к образу будущего. Здесь в группе задействуются предсказательные методы, ведётся полемическая и аналитическая работа с перспективами.

Третий уровень содержит в себе все, что связано с планированием. На этом уровне осуществляется определение приоритетов, проводится стратегический анализ.

Четвёртый уровень имеет отношение к созданию конструктивного социальной-психологического климата временной группы респондентов-коммуникаторов, способствующего креативному поиску, эффективному диалогу, результативной командной динамике. На этом уровне включаются инструменты форсайтного нетворкинга.

В процессе осуществления форсайт-сессий модератор направляет дискуссию и фасилитирует полемическую риторику в технологически значимые дискурсы обсуждения. Группа сосредотачивается на формулировках так называемых «трендов».

АНАЛИЗ ТЕКУЩЕЙ СИТУАЦИИ В СФЕРЕ ДОШКОЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ И ОБРАЗОВАНИЯ

На начало Государственной программы развития образования в РК на 2005-2010 годы (далее – ГПРО) охват дошкольным воспитанием и обучением в Казахстане составлял лишь 38,7 % детей, тогда как в развитых странах этот показатель достигал 90-100%.

Ежегодный рост очередности на места в дошкольных организациях за счет рождаемости составлял 5-7% в год, в среднем по стране. На 100 мест в детских садах в среднем приходилось 111 детей, в городах – 120. В городской местности детский сад посещал каждый третий ребенок, в сельской местности – только 5 из 100. В те года еще не нашло своего должного развития инклюзивное образование в дошкольном секторе.

В стране недостаточно была развита сеть частных детских садов, доля которых составляла лишь 4,8% от общего количества дошкольных организаций (237 из 4972). Доля расходов государственного бюджета на дошкольное воспитание и обучение в течение последних лет составляло около 0,1% от внутреннего валового продукта. В странах ОЭСР эти расходы составляют от 1 до 2% от ВВП.

В ходе выполнения задач ГПРО, за 2011-2020 годы достигнут практически полный охват детей в возрасте от 1 года до 6 лет качественным дошкольным воспитанием и обучением, реализован равный доступ детей к различным программам дошкольного воспитания и обучения для их подготовки к школе. Осуществлено обновление содержания дошкольного воспитания и обучения, ориентированного на качественную подготовку детей к школе. Доля детей от 3 до 6 лет, охваченных дошкольным воспитанием и обучением по обновленному содержанию в 2017 году, составило 87,5%.

Одним из целевых индикаторов достижения стратегической цели в Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы (далее – ГПРОН) является индикатор «охват дошкольным воспитанием и обучением детей от 1 до 6 лет». Согласно данным, в 2018 году фактически было охвачено 77,1% детского населения Казахстана в возрасте от 1 до 6 лет, в 2020 году – уже 81%. В 2021 году запланировано охватить дошкольным воспитанием и обучением 81,7%, в 2022 году – 82,6%, в 2023 году - 83,5%, в 2024 – 84,6%. В 2025 году запланировано охватить сервисами дошкольного образования 85,3 % детей от 1 до 6 лет.

Следует обратить внимание на то, что дети в возрасте от 1 до 2 лет менее охвачены сервисами институционального ухода и развития, что и имеет отражение в статистической динамике данного целевого индикатора.

Если повысить возрастной ценз воспитанников детских дошкольных учреждений до 3 лет, то целевой индикатор охвата детского населения от 3 до 6 лет услугами дошкольного образования и воспитания в 2018 году составлял 95,2 %, а уже с 2020 года равен 100%, и этот уровень устойчиво закреплён на 2021-2025 годы.

Охват дошкольным воспитанием и обучением детей от 1 года до 6 лет к 2025 году должно составить 85,3 %, от 3 до 6 лет - 100 %. Подчеркивается, что

за 3 года реализации ГПРОН с 2016 по 2019 год сеть дошкольных организаций увеличилась на 1480 единиц: в 2016 г. - 9 410, в 2017 г. - 9 828, в 2018 г. - 10 334. В результате 95,2% детей от 3 до 6 лет охвачены дошкольным воспитанием и обучением.

Сравнение статистических данных с 2005 по 2020 год показывает убедительную картину достижений в сфере создания материально-технической инфраструктуры детских дошкольных учреждений.

Но имеют место иные проблемы на текущей повестке дня, которые фиксируются в «официальном» кластере аналитики.

МОН РК был проведен социологический опрос уровня удовлетворенности населения о проводимой политике в сфере образования и науки.

Согласно полученным результатам, полностью удовлетворены 22,3% опрошенных, еще более половины (50,2%) утверждают, что скорее удовлетворены. Однако, больше четверти респондентов дали негативную оценку, из них 20,1% - скорее не удовлетворены и 7,5% - абсолютно не удовлетворены развитием образовательной системы.

Качество услуг дошкольного образования вызывает также много нареканий со стороны родителей (ОЭСР, 2018). Согласно рекомендациям экспертов ОЭСР, Казахстану необходимо уделить особое внимание детям раннего возраста и активно продвигать дошкольное образование для детей младше 3 лет.

Поэтому требуется обеспечение государственного образовательного заказа на дошкольное воспитание и обучение детей в возрасте от 1 года до приема в первый класс.

Только 20% детских садов создали условия для инклюзивного образования. Качественным инклюзивным образованием охвачены всего 28,2% детей дошкольного возраста с особыми возможностями здоровья. Дефицит специалистов для психолого-педагогического сопровождения детей в инклюзивной среде составляет 64%.

Для стимулирования роста сети частных дошкольных организаций с 2011 года отменено лицензирование дошкольных организаций образования. За этот период сеть дошкольных организаций выросла в 1,5 раза, при этом частных - более чем в 7 раз (2011 г. - 449 ед., 2018 г. - 3 749 ед.). Вместе с тем участились случаи критики со стороны общественности в части материально-технической оснащенности детских садов и качества воспитательного процесса в них. За период реализации ГПРОН в 2016-2019 гг. численность педагогических кадров превысила 500 тысяч человек. Но несмотря на ежегодный массовый выпуск специалистов в области образования, все еще сохраняется потребность в педагогических кадрах.

РЕЗУЛЬТАТЫ ФОРСАЙТ-СЕССИИ

Обе группы в первую очередь определились с временными горизонтами. В качестве «ближнего горизонта» был назван 2024 год. На 2026 год были положены линии «среднего горизонта». И в качестве дальнего горизонта был заявлен 2034 год.

Ключевые тренды.

Все выявленные в ходе сессии тренды имеют непосредственное выражение в формах общественного сознания, обладают потенциалом конструктива или деструктива для общественного развития в целом.

Общая картина представлена в таблице «Ключевые тренды их проявление в общественном сознании и общественном развитии» на примере группы трендов, объединённых подтемой «Здоровье и безопасность».

Выявленные тренды	Связь с общественным сознанием и общественным развитием	Направление по эффективности	Действия по элиминации или усилению
Рост численности родительского контингента с чувством тревожности и неуверенности	Индикатор социального самочувствия ближайшего окружения ребенка	Не способствующий стабильности и устойчивости	Исследование причин родительской тревожности в целом во всем широком многообразии её вероятных причин и потенциальных предпосылок.
Увеличение числа детей с ухудшенным здоровьем, включая неврологические проблемы	Здоровье нации, работа будущими поколениями ранняя диагностика и медико-социальное сопровождение.	Снижение показателей развития медико-социальных сервисов и инклюзивного общественного сознания	Введение понятия «здоровье человека», принятое ВОЗ
Повышение случаев травматизма среди детского дошкольного населения РК	Показатели детской смертности и травматизма в результате несчастного случая являются ведущими индикаторами социального благополучия страны, Степень родительской культуры, ответственности как проявление Законопослушности и правосознания населения	Наличие некоторых «провалов» в культуре присмотра за маленькими детьми как на общем социальном уровне, так и на первичном социальном семейно-бытовом уровне.	Школы казахстанской родительской культуры в многообразии форм и подходов. Работа со стереотипами норм присмотра за детьми
Дефицит акторов и инициатив в сфере здоровья сберегающего просвещения и образования	Понижающая динамика в части представленности в этом секторе общественного развития	Гос. программа «Здоровье нации». Увеличение доли населения, ведущего здоровый образ жизни и несущего солидарную ответственность за своё здоровье	Развитие инициатив по социальной привлекательности здоровьесберегающего просвещения в новых моделях коммуникаций

Представим подробно аргументацию участников сессии касательно всего спектра трендов и их аналитическую интерпретацию. По мнению участников группы, проблемы, связанные со здоровьем и безопасностью детей и семей, имеющих детей до 6 лет, являются высоко актуальными в казахстанском

обществе. В этом разделе «Здоровье и безопасность» участниками сформулированы следующие тренды.

Рост числа родителей с чувством тревожности.

Респонденты указали на рост числа родителей с чувством тревожности, неуверенности в завтрашнем дне, обеспокоенностью перспективами материального развития семьи.

Состояние социального благополучия, степени социальной напряжённости являются одними из ведущих индикаторов мониторинга социального самочувствия населения в целом.

Данный тренд фиксирует константу актуальности поиска причин родительской тревожности в целом во всем широком многообразии её вероятных причин и потенциальных предпосылок.

Увеличение числа детей с ухудшенным здоровьем.

Эксперты форсайт-сессии обратили внимание на такую тенденцию в детском развитии как увеличение числа детей с ухудшенным здоровьем. Участники группы единодушно указали на тренд роста в Казахстане количества дошкольников с ограниченными возможностями.

При этом они обозначили отдельной строкой тот факт, что среди этой детской когорты более половины составляют дети, страдающие отклонениями и расстройствами неврологического характера. Данное утверждение свидетельствует об особом запросе родительского контингента, имеющих детей с ограниченными возможностями здоровья на здравоохранительные сервисы ранней диагностики неврологических отклонений и их последующего социально-медицинского сопровождения.

Случаи травматизма среди детского дошкольного населения Казахстана по причине роста беспризорности и безнадзорности дошкольников.

Следующий тренд также касался проблем детского здоровья, но уже в иной форме. Данный наглядно тренд показывает степень родительской культуры, родительской ответственности за безопасность своего ребёнка или воспитанника.

Эксперты в ходе данного такта форсайт-сессии констатировали тенденции определённых «провалов» в культуре и традициях родительского и иного «взрослого» присмотра за маленькими детьми в Казахстане. Причём как на социальном уровне в дихотомии «благополучие-неблагополучие», так и на первичном семейно-бытовом уровне.

Участниками был констатирован рост беспризорности и безнадзорности дошкольников. Отмечен формат феномена социального сиротства и кейсы касательно детей, получивших травмы вследствие родительской халатности и безответственности.

Безусловно, для абсолютного большинства родителей травмирование ребёнка вследствие их неосторожности, халатности, безответственности, является и его личной психотравмой, и трагедией. Но в данном случае этот тренд актуализирует объективную потребность усиления инициатив, направленных на повышение в Казахстане родительской культуры в части безусловного и безоговорочного соблюдения полного протокола правил безопасности собственного ребенка или воспитанника.

Участники группового обсуждения привели следующие кейсы детского травматизма: выпадение детей из открытых окон, падение на детей тяжёлых предметов, стоящих на подоконниках или полках, несоблюдение правил дорожного движения и требования наличия детского кресла в автомобиле.

Ведущие принципы программы «Рухани жаңғыру» сфокусированы на генеральных составляющих трансформаций общественного сознания казахстанцев таким образом, чтобы указанные выше тренды касательно правосознания, законопослушности, родительской ответственности носили конструктивно-созидающий характер, и их значение имело положительный, а не отрицательный знак.

Тренд роста бытового детского травматизма в Казахстане, который имеет место быть, согласно мнениям респондентов, свидетельствует о том, что в этом направлении следует ещё работать. Причём ведущую роль играет именно микроуровень, личный, персональный уровень родительской культуры и ответственности.

Обращаем внимание, что в данном тренде фиксирован ещё один существенный социальный аспект. Все что связано с детской смертностью, пусть даже при общей положительной динамике по этим показателям, всегда является латентным ресурсом для мощного общественного резонанса.

Дефицит акторов и инициатив в сфере здоровье сберегающего просвещения и образования.

Констатирована понижающая динамика в части представленности в этом секторе общественного развития форм и видов образовательных практик, просветительских инициатив, направленных на достижение ведущего индикатора программы «Здоровье нации» - увеличение доли населения, ведущего здоровый образ жизни и несущего солидарную ответственность за своё здоровье.

Размышляя над текущей ситуацией в сфере дошкольного детства, участники группы отметили наличие тренда родительского поведения, в рамках которого как осознанно, так и неумышленно скрывается подлинное психосоматическое, физиологическое, психическое состояние детей с ограниченными возможностями здоровья.

Данный тренд фиксирован как имеющий место в условиях недостаточной готовности общественного сознания к принятию детей с недугом. Его можно также оценить и как проявление специфики родительского самосознания в условиях господства недружественных стереотипов в отношении детей с ограниченными возможностями здоровья. Также могут иметь место особые единичные индивидуальные причины и предпосылки такого родительского поведения.

Следующая группа трендов сформирована под темой «Социальная демография»:

Рост рождаемости.

Применительно к казахстанской популяции населения участники констатировали рост числа рождаемости, применив формулировку «бум рождаемости». Наиболее высоки эти показатели, по мнению экспертов в южных регионах страны, а также в городах республиканского значения.

Рост числа разводов.

Парадоксально по отношению к канонам классического института семьи не только викторианской, но и совсем недавней эпохи «старой этики», но абсолютно предсказуемо к особенностям «новой этики», на фоне утверждения о росте рождаемости звучит тренд роста разводов. Наиболее существенным фактором, выступающим как показатель деструкции современной семейной культуры и супружеского образа жизни, кризиса супружеской родительской солидарности участники назвали увеличение количества разводов в Казахстане.

Обращаем внимание на то, что в данной части мы фиксируем мнения, высказанные респондентами групп, не апеллируя в данной структурной части к значению доказательности данного положения статистическими данными.

Это связано с тем, что в данном ракурсе подхода значение имеет само видение ситуации участниками группы. И они в процессе обсуждения единодушно констатируют как социальную проблему кризис семьи и семейных ценностей, который проявляется в растущих по своей численности случаях супружеских разводов.

Следует заметить и дополнительно подчеркнуть, что рост разводов – это глобальный тренд современности, переходящей в форматы «новой нормальности». В ее рамках происходит размывание границ нормы, перезагрузки канонов приличия, деконструкцию рамок самоидентификации и эталонов аутентичности. С этой точки зрения у Казахстана есть мощный ресурс построения собственного курса новой этики института семьи, построенной на национальных табуированных канонах порядка, включая авторитет старшего и старейшего, роль матери, долг отца, сыновние и дочерние обязанности, особые статусы невесток, традиции родственной поддержки и взаимопомощи.

Семейный ролевой репертуар казахстанского населения имеет под собой глубокий ментальный потенциал семье сберегающих традиций и здоровых прагматических установок казахского народа. И в этом сила общественного сознания казахстанцев. Именно на этом следует выстраивать технологии разумной превенции супружеских деструкций, проявляющихся в росте разводов, уделяя стратегическое внимание сохранению национального института семьи и брака в новых условиях глобальных антропологических кризисов и ценностных трансформаций.

Делегирование ряда функций воспитания и образования цифровым устройствам.

Следующим актуальным трендом, развитие которого стремительно идёт по нарастающей, участники группы назвали процесс переключивания воспитания и образования на цифровые устройства, причём без участия родителей и педагогов.

Данный тренд также носит глобальный характер и именно в его русле протекают исходные и последующие трансформации образования в целом, включая все его уровни: дошкольное, школьное, пост-школьное, средне-специальное, университетское, пост-университетское.

Новая парадигма образования в условиях четвёртой промышленной революции, глобальной цифровизации, кардинально усиленной вселенским пандемическим кризисом, революционной сменой профессиональных

ориентиров и канонов социальной успешности формирует принципиально новые запросы и требования к объектам и субъектам образовательных коммуникаций.

В глобализационных процессах современности образовательное пространство также выступает и как предмет геополитических интересов в соревновании разных педагогических систем, подходов, диктуемых экономическими причинами.

Актуальна организация межведомственного диалога в части внедрения тех или иных страновых подходов, стандартов в РК.

Официальное наименование институционального уровня дошкольного образования в финском профессиональном глоссарии звучит как «Early childhood education and care». В определении уровня дошкольного образования особо выделено слово «care» (уход, забота). Дошкольный сервис в Финляндии реализуется в модели «EduCARE». Где образование актуально, но приоритетно и уход, забота о ребёнке. Доминанта в финской системе ДО на счастливого ребёнка, радостного, эмоционально-позитивного, играющего и обучающегося в игре жизненно важным навыкам.

Актуальным продуктом, трансфер которого осуществляется из Финляндии в Казахстан и другие постсоветские страны, являются сами технологии, техники, практики межличностного взаимодействия: ребенок-родитель-педагог.

Продуктом от американского профессионального сообщества дошкольного образования и развития являются стандарты мониторинга и качества детских дошкольных учреждений ECERS. Шкалы для комплексной оценки качества образования в дошкольных образовательных организациях являются одним из инструментов «семейства» методик, в основе которых лежит исследование различных компонентов образовательной среды. Благодаря освоению и внедрению ECERS планируется перезагрузка детского дошкольного сервиса в постсоветских странах на качественно новый уровень. Создаются центры сертификации и мониторинга.

И завершая экспликацию по данному тренду обращаем внимание на специфику наименований продуктов, позиционирующихся в «корзине» отобранного инструментально-методологического трансфера в Казахстан от зарубежных партнеров. Определить золотую середину в передовых зарубежных опытах, сохранив при этом казахстанское содержание, наработанное в отечественной педагогической науке и практике - стратегическая задача казахстанских ученых и практиков. В решении такой задачи должен прикладным образом воплотиться принцип прагматизма, провозглашённый в программе «Рухани жаңғыру».

Участники форсайт-сессии выделили группу трендов «Центры развития, детские сады». В них входят следующие конкретные тренды в сфере институционального развития дошкольного сервиса заботы, ухода, развития и обучения.

Рост институциональных структур детского дошкольного сервиса, как альтернатива детским садам.

Увеличение количества новых детских дошкольных учреждений классической институциональной формы «детский сад».

Повышение спроса на кадровое усиление и восполнение дефицита педагогов дошкольного образования в детских садах.

Участниками форсайт-сессии констатируется увеличение количества развивающих центров для детей дошкольного образования. Но в их многообразии участники фиксируют дошкольные институции с сомнительным качеством сервиса.

Также участники отметили тренд на увеличение количества детских садов. Это является результатом реализации государственной политики в сфере дошкольного образования.

Безусловно, создание новых рабочих мест, которое детерминировано вводом в эксплуатацию новых детских дошкольных учреждений вбрасывает запрос на рынок труда, касательно специалистов для новых детских садов. Участники указали на наличие большого спроса на педагогов дошкольного образования.

В группу «Контент образовательных практик в детском дошкольном учреждении и в семейных активитетях» входят следующие тренды:

Доминирование учебных занятий в детских садах в классической классно-урочной системе.

Недостаточность подвижных, настольных иных игр «внегаджетного» формата в семейных активитетях.

Ребёнок как предмет родительских амбиций: перегрузка дошкольников учебными занятиями, секциями не по возрасту, особенно в городах.

Рост родительской потребности в изучении детьми до 6 лет иностранных языков.

Доминирование менторского, табуированного типа коммуникации воспитателей, минимализация «эмоционально-радостного» и эмоционально-свободного компонента педагогических взаимодействий в детских дошкольных учреждениях.

Недостаточность физической культуры и подвижных игр на открытом воздухе в детских садах.

Участники форсайт-сессии обратили внимание на тренд, касающийся доминирования учебных и развивающих занятий, тяготеющих к «классно-урочной системе». Учебно-методическая работа в детском саду ведётся, согласно оценке участников форсайт-сессии, с перекосом в стороны академических занятий. В садике много занятий, похожих на уроки в школе. Ребёнок сидит и изучает языки, учиться читать и т.д. По мнению участников, академическая нагрузка должна носить соразмерный характер возрасту ребёнка. Должна преобладать игровая деятельность. В современных казахстанских детских садах дети мало бывают на воздухе, мало физической культуры, игр, двигательной активности. Эксперты форсайт-сессий считают, что не следует перегружать детей опережающими их развитие интеллектуальными нагрузками.

В настоящее время, по оценкам участников, в казахстанских детских садах имеет место увеличение количества академических занятий, опережающих развитие ребёнка (языки, чтение).

И тем не менее имеет место тренд завышения родительских ожиданий от своего ребёнка и на этом фоне его перегрузка дополнительными уроками.

Особенно это касается городского населения. Амбициозный пакет родительских ожиданий детерминирует необходимость изучения иностранных языков с раннего детства. Участники группы подчеркнули, что рост нагрузки детей дополнительными уроками связан и с тем, что сами родители загружают и перегружают детей.

В группу «Современная родительская культура в семьях, имеющих детей в возрасте от 0 до 6 лет» входят следующие тренды:

Рост числа родителей, считающих что качество жизни их ребёнка важнее перегрузок учебными занятиями с ориентацией на высокие академические результаты.

Увеличение числа родительских групп, вовлекающих своих детей в свои специфические жизненные сценарии альтернативного питания, повышенной религиозности, отъезда из РК в дальнее зарубежье.

Рост числа родительских групп с низким уровнем педагогической и воспитательной культуры, низким знанием правил первой медицинской помощи и ухода за ребёнком во время его простудных и иных заболеваний.

Факты недружественности детского дошкольного контингента к сверстникам с особыми возможностями здоровья.

В процессе обсуждения данной группы трендов участники подчеркнули первостепенное значение прямого воздействия семейной и родительской культуры на формирование ценностных установок детского поколения. Доминанта ценностного воспитания находится именно в семье. Поэтому особое внимание должно уделяться именно родителям.

В ходе обсуждения эксперты отметили, что увеличивается число родителей, разделяющих установку «лучше счастливый почтальон, чем нервный академик», также идет рост количества родителей, которые являются проектировщиками развития ребенка с кучей «закидонов», такие как следование за «клише-стереотипами» (стремление переехать на «запад» (миграция), сыроедение, веганство и прочее). Участники обратили внимание на то, что происходит некоторый перекоп в религиозных семейных практиках, указав на рост числа слишком глубоко религиозных семей. Этот вопрос очень тонкий, сложный, деликатный и требует своего развития на дополнительных консультациях с компетентными экспертами. Также участники указали на снижение числа родителей, обладающих знанием воспитания, а также на снижение взаимодействия, связи между родителями и детьми, включая отсутствие функциональности и общения и факты увеличения числа конфликтов между детьми из-за инклюзии.

ДЕТСТВО 2035: ОБРАЗ БУДУЩЕГО

В результате коллективной проработки трендов, угроз и возможностей, перспективных технологий и социальных изменений, сложился образ будущего Детства на горизонте 2035 года.

Процессы глобального характера, специфика локальных общественных трансформаций выражается на ближайших временных горизонтах усилением неравенства во всем его социальном и цифровом многообразии. Неравенство прямым образом сказывается на социальном самочувствии родительского контингента и на особенностях психоэмоционального и соматического состояния представителей детской дошкольной когорты. Но технологически точно выверенные инициативы, заточенные под социальные группы, находящиеся в трудной жизненной ситуации, коррекционно-развивающие мероприятия в комплексе и системе взаимодействий всех акторов, включённых в процессы модернизации общественного сознания, смогут осуществить перезагрузку социального барометра на благополучие и устойчивость.

Сам термин «дошкольное» может утратить свою смысловую узнаваемость возрастной группы детей от 0 до 6 лет, потеряв актуальность к 2035 году. В прогностике на 2035 год просматривается вероятность деинституализации образовательных сервисов, включая такой социальный институт как общеобразовательная школа. Это происходит на фоне снижения роли формального образования в целом.

Подготовка в детских садах будет не «к школе», а к непрерывному процессу обучения, в длительности которого будут закреплены определённые образовательные уровни, аналоги общеобразовательным учреждениям, а дошкольное образование займёт приоритетное место в понимании его ключевой, стартовой роли в непрерывном образовании и общественном развитии.

Школьный институт в условиях глобальной цифровизации, которая стремительно развивается в пандемических реалиях, может потерять свою классическую институциональную форму, включая и учительский штат в его традиционном классно-урочно-предметном понимании.

Нынешние родительские инициативы перевода детей на домашнее обучение (homeschooling) во всем его многообразии, включая полный отказ от услуг школьных сервисов (unschooling), будут усиливаться и обретать новое качество родительских запросов к способам обучения и развития своего ребёнка, включая формы и способы сертификационных документов.

Пандемический «черный лебедь» вверг всю генеральную совокупность семей с детьми школьного возраста в сложности домашней удаленной учебы, пошатнув тем самым перечень ее преимуществ, составленный в доковидный период. Но это никоим образом не снижает перспектив деинституализации образования в целом.

Поэтому термин «дошкольное» детство может потерять свой нынешний смысл к 2035 году. Детский сад, как институциональное учреждение заботы, ухода, развития ребёнка может трансформироваться в части технологий сервиса, материально-технической базы. Но он останется именно как институциональный формат, но уже с новым качеством педагогических

технологий, организационных свойств и административных специфик. Его институциональность более устойчива.

Цифровая среда, при всех своих безусловных прогрессивных достоинствах, неоднозначно хороша для здоровья и безопасности детей. Трудности социальной адаптации во «внегаджетной» среде, рост динамики психофизиологических девиаций, детерминированных новыми реалиями повседневной жизни семьи и ребёнка в дигитально-ориентированном мире, единодушно констатированы экспертами в процессе обсуждения. Особо отмечено усиление психической уязвимости ребенка в возрасте от 0 до 6 лет, отклонения в речевом развитии.

Цифровой мир шагнул в жизнь современного малыша и останется там навсегда. Далее возраст вхождения в когорту пользователей гаджетов будет снижаться. Препятствием может стать только табуированная родительская культура, либо какие-либо ограничительные меры со стороны нормативного надзора за детским благополучием. Одним из таковых является принятое уточнение к Конвенции о защите прав ребёнка, касающееся его цифровой безопасности и превенции кибербуллинга.

Цифровая грамотность станет неотъемлемой компетенцией детей дошкольного возраста в самой широкой выборке по отношению к генеральной совокупности. На этом фоне возрастают требования к взрослым в части цифровых компетенций. Дети и взрослые будут «говорить на одном языке» в части гаджет-пользования, межпоколенческий разрыв в цифровой культуре поколений X, Y, Z будет полностью нивелирован. Но участники группы фиксируют на этом фоне снижение авторитета взрослых в таких условиях. В части «внегаджетного» понимания усиление конфликтных тенденций «Равенство мнений» уходит за рамки их экспертизы. Будет иметь место кардинальная смена модели компетенции ребенка. Гуманистическое измерение цифрового пространства привнесёт и конструктивное, и благополучное в цифровую среду обитания человека. Будет осуществлено усиление роли цифровых технологий в культуре воспитания на фоне снижения живого общения и, как следствие, затухание социальных навыков.

Имеет место увеличение доли детей с нестандартным типом мышления, и их число будет продолжать расти, в итоге будут размыты окончательно границы между «нормой - не нормой» в отношении изменённых состояний сознания. Усиливается экстерриториальное восприятия переходя в формы глобального измерения окружающего мира.

Педагогическая технологическая «библиотека» полностью перезагрузится в «цифру». Мы сейчас наблюдаем прорывной рост цифровых образовательных технологий, которые повышают общественный запрос в менторе, цифровом учителе, и ставит вопрос о, так называемых, «суперродителях», наделённых широким спектром компетенций на практике, а не только в декларативных списках ГОСО.

При росте значения неформального образования повышаются и цифровые практики, детерминирующие увеличение управляемости и контроля за ребёнком. Но на этом фоне участники констатируют снижение доверия к учителям. Таковы основные тренды в сфере детства.

Их можно объединить в семь мега-трендов:

Во-первых, это дигитализационная инструментальная акселерация и раннее «цифровое» взросление детской когорты.

Во-вторых, трансформация репертурно-ролевого ресурса взрослых и институциональных структур образовательной среды. Это выражается в снижении авторитета родителей и педагогов, в увеличении требований к взрослым вне знаний, в снижении доверия к учителям. Но на этом фоне растет роль цифровых технологий в культуре воспитания и неформального образования.

В-третьих, имеет место рост когнитивной сферы и предпосылок к нестандартному, креативному мышлению.

В-четвертых, глобализационная специфика.

В-пятых, доминирование виртуальной коммуникации в повседневной жизни.

В-шестых, цифровые ресурсы повышения управляемости и контроля.

И седьмой мега-тренд касается социально-экономического неравенства, включая цифровое неравенство.

Сформированные тренды являются предметом будущего в горизонте 3, 5, 10 лет (2031 г.) и развиваются в связи с появлением цифровизации и новых технологий. Большая часть трендов отнесена к ближнему и среднему горизонту, проявятся через 5 лет.

При формировании образа будущего участниками применен описательный подход. Получился визионерский образ будущего через видение взрослых: родителей, педагогов. Эксперты спрогнозировали будущее детства в Казахстане, как ответ на глобальные тренды: цифровизации и промышленной революции 4.0.

Примерно между 2026 и 2031 годами эксперты сформировали следующую картину Детства, включая ее базовых, ключевых акторов — семью и родителей.

- Институт семьи и родительства дополнен функцией тьюторства-навигации и общество будет рекомендовать или отказывать в появлении у пары детей. Родителей будут учить выполнению своей роли или государство/социальные институты будут забирать/дополнять данные роли. Зависимость родительства и детства как такового от социальных рейтингов взрослых людей.

- Сосредоточение населения в городах – мегаполисах и проектирование поведения родителей/детей исходя из потребностей корпораций/городов/мегаполисов.

- Лидеры-суперличности как трансляторы моделей поведения, правил игры/квестов.

- Атомизация населения на сообщества/виртуальные сообщества/субкультуры, бегство от сетевых мезо-структур. Изменение понятия сообщества и новое прочтение данной формы взаимодействия людей. Активное освоение функций навигации родителями под диктовку своих локальных сообществ.

- Детские сады - как коворкинг-центры, в котором родители и дети под присмотром тьютора-преподавателя дополняют новые навыки родительства.

- Сильная зависимость общества от связи Интернета, электричества.
- Вторичная цифровая личность-аватары становится обычным явлением для каждого ребенка-родителя.
- Пересмотр фундаментальных правовых документов ООН по детской теме и дополнение личности цифровым его наполнением-аватаром.
- Активная роль государства по недопущению потребления «чужих» цифровых продуктов и сервисов. Избегаем кризиса идентичности.
- Широкий доступ к цифровым сервисам не устранил проблему неравенства в обществе. По-прежнему некоторые услуги доступны не каждому ребенку.
- Компании адаптируют свои цифровые сервисы под физиологические особенности детей, что позволяет им постоянно менять тип активности, развиваясь более гармонично и всесторонне.
- Дети все больше ощущают себя частью больших планетарных систем, не ограничивая свое мировоззрение городом или государством. Разнообразие форм развития детей только нарастает.
- Детство становится увлекательным путешествием в реальном и цифровом мире. Оно объединяется в единое целое, что позволяет ребенку получить/освоить новые, предыдущим поколениям невиданные навыки и способности.
- Образование и педагогика приобретают качественно новые формы, проявляясь в многообразии полезных сервисах/программах/играх/курсах. Каждый цифровой продукт для детей несет в себе элементы образования и воспитания, который не противоречит с общими правилами данной сферы.
- Повышение ответственности родительства. Родители становятся подобием профессии и отдельного вида деятельности. Набирают популярность курсы/школы подготовки взрослых пар для воспитания ребенка.

Эксперты отметили важность конкурентоспособности через языковое многообразие цифровой среды. Предложение адаптация цифровой среды и продуктов на казахском, русском, английском языках для казахоязычной, русскоязычной и англоязычной аудиторий.

Главным трендом будет осознанное родительство. Осознанное родительство, или воспитание основано на терпении, (взаимо)понимании и осознанности. И, самое главное, осознанное родительство предполагает осознанное отношение к принимаемым ими родительским решениям. И это относится не только к родителям, но и к педагогам. Иными словами, формула выглядит следующим образом: осознанные родители + осознанные педагоги = осознанные дети («Атаңның баласы болма, адамның баласы бол»).

Что касается влияния мировых мегатрендов на детей, родителей, воспитание и образование детей, то в первую очередь речь идет о таких трендах, как глобализация и цифровизация. Данные тренды напрямую или косвенно влияют на такие факторы, как устранение разрыва между селом и городом в плане доступности материалов, знаний и инструментов для развития и воспитания ребенка (главным образом – посредством интернета, где в основном и происходит обмен знаниями и опытом). Также, благодаря современным технологиям и методикам обучения и воспитания, данный процесс частично

или полностью может быть геймифицирован, или обучение / воспитание посредством игры.

Однако, несмотря на ускоренный процесс внедрения современных технологий и влияние ранее озвученных мегатрендов, родители (в частности осознанные) будут стремиться к балансу между технологиями и преемственностью национальных ценностей.

Несмотря на «трендовость» осознанного родительства, функциональность семьи всё же снижается из-за ряда влияющих факторов. Одним из факторов является то, что родители будут все больше и больше поглощены работой (работа 24/7). Из данного факта вытекает проблема недостаточного внимания (нехватка времени) к воспитанию и образованию ребенка.

Несмотря на появление феномена осознанного родительства, многие традиционные стили воспитания будут также в тренде. В образе будущего эксперты сошлись во мнении, что таких родителей можно разделить на два основных типа. Первый тип воспитывает детей в полном контроле и строгости. Записывают детей на всевозможные кружки и секции, с минимальным количеством свободного времени ребенка. Мотивацией родителей является то, что данный подход – это призма заботы и желания высоких достижений ребенка.

Что касается второго типа родителей, то они предоставляют большую свободу выбора для ребенка. Ребенок сам или совместно с родителями выбирает сферу занятий и творчества. Родители настроены на предоставление всевозможных сфер для творчества и развития, которые принесут ребенку счастье и удовольствие.

Другим трендом, или «бичем» современного общества является феномен неполных семей, где один из родителей практически или полностью не вовлечен в процесс развития и воспитания ребенка. Неполные семьи на сегодняшний день – это серьезная проблема, что обуславливается в первую очередь тем, что полноценное воспитание не предоставляется родителем в той степени, в которой требуется. Отсутствие второго родителя создает трудности для родителя-опекуна, а именно в адекватном распределении своим временем, откуда и берет свои корни нехватка воспитания, которую пытаются компенсировать материально или вовсе не компенсируют. Однако, основная потребность во внимании не восполняется, что приводит к возникновению разного рода нарушений (как физических, так и психологических) на этой почве. Проблемой в этом случае является не возникновение этих нарушений, а то, что их принимают как норму. Подобное приводит к увеличению дисфункциональных членов общества, которые порождают еще больше себе подобных.

Библиография

1. Детство XXI века в социогуманитарной перспективе: новые теории, явления и понятия: коллективная монография /научн. ред. С.Н. Майорова-Щеглова – М.: РОС, 2017. – 203 с.
2. Статистический сборник «Дети Казахстана» (далее – Сборник) разработан и выпущен впервые в 2017 году, благодаря совместной инициативе Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан и Представительства Детского фонда ООН (ЮНИСЕФ) в Казахстане
3. Ванхемпинг, Э.Г. Прыжок в «цифру»: трансформации образования в условиях глобальной дигитализации: монография / Э.Г. Ванхемпинг, С.В. Сальцева А.С. Сейдуманова — СПб.: Издательско#полиграфическая ассоциация высших учебных заведений, 2020. — 284 с.
4. Гнатышина, Е.В. Цифровизация и формирование цифровой культуры: социальные и образовательные аспекты / Е.В. Гнатышина, А.А. Саламатов // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2017. – № 8. – С. 19-24.
5. Официальное российское издание шкал ECERS-R осуществлено издательством «Национальное образование» (пер. с англ. И.Ю. Облачко, предисловие от издательства В.К. Загвоздкин, предисловие от организаторов апробации Е.Г. Юдина, Т.Г. Шмис, И.Б. Шиян, О.А. Шиян).<http://ecers.ru/Шиян> О.А., Воробьева Е.В. Новые возможности оценки качества образования: шкалы ECERS-R апробированы в России // Современное дошкольное образование. Теория и практика. – 2015. – №7. – С.38–49.
6. Веракса Н.Е., Веракса А.Н. Оценка качества дошкольного образования: зарубежный опыт // Современное дошкольное образование. Теория и практика. – 2011. – №3.
7. Шеридан Соня. Повышение качества образования за счет развития профессионализма педагогов // Современное дошкольное образование. Теория и практика. – 2011. – №3.
8. Шиян О.А. Диагностика развития ребенка: проблемы инструмента измерения. Из опыта дошкольных образовательных учреждений штата Арканзас (США) // Современное дошкольное образование. Теория и практика. – 2008. – №4.
9. Шиян О.А. Новые представления о качестве дошкольного образования и механизмы его поддержки: международный контекст // Современное дошкольное образование. Теория и практика. – 2013. – №5.
10. Шмис Т.Г. Наши детские сады снаружи инновационные, а внутри – традиционные / Интервью с Т.Г.Шмисом // Современное дошкольное образование. Теория и практика. – 2013. – №6. – С. 20–22.
11. Юдина Е.Г., Рубцов В.В. Современные проблемы дошкольного образования // Психологическая наука и образование. – 2010. – № 3. – С. 5–19.
12. Юдина Е.Г. Стандарт сделан надолго и всерьез, с учетом возможных изменений в системе дошкольного образования // Современное дошкольное образование. Теория и практика. – 2015. – №5.

13. Developmentally Appropriate Practices for Young Children: Recommendations for Teaching Practices // Learning to Read and Write: Developmentally Appropriate Practices for Young Children. 1998.
14. Clifford S. M., Reszka S., Rossbach H. Reliability and Validity of the Early Childhood Environment Rating Scale // FPG Child Development Institute, University of North Carolina at Chapel Hill, USA
15. Harms T., Clifford R.M., Cryer D. Early Childhood Environment Rating Scale (ECERS-R) Revised Edition, 2005.
16. Perlman M., Zellman G. L., Vi-Nhuan Le. Examining the psychometric properties of the Early Childhood Environment Rating Scale-Revised (ECERS-R) // Elsevier, Early Childhood Research Quarterly 19 (2004) 398–412.
17. Pramling Samuelsson I., Sheridan S. Williams P. Five preschool curricula—Comparative perspective. // International Journal of Early Childhood, 2006, Vol.38.
18. Sheridan S., Giotaa J., You-Me Hanb, Jeong-Yoon Kwonc A cross-cultural study of preschool quality in South Korea and Sweden: ECERS evaluations // Early Childhood Research Quarterly 24 (2009) 142–156.
19. Sylva K., Siraj-Blatchford E., Taggart B. Ecers-E: The Four Curricular Subscales Extension to the Early Childhood Environment Rating Scale (Ecers), Fourth Edition with Planning Notes Spiral-bound – November 14, 2010.
20. Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart. B. (2004). The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE Project). Technical Paper 12. London: Department for Education / Institute of Education, University of London.
21. Tietze W., Cryer D., Bairrão J., Palacios J., Wetzel G. Comparisons of observed process quality in early child care and education programs in five countries// Early Childhood Research Quarterly, Volume 11, Issue 4, December 1996, 447–475.
22. Zachopoulou E., Grammatikopoulos V., Gregoriadis A., Gamelas A., Leal T., Pessanha M., Barros S., Liukkonen J., Loizou E., Henriksen C., Sanders Olesen L., Ciolan L. Comparing aspects of the process quality in six european early childhoog educational settings // 6th International Conference of Education, Research and Innovation. Conference abstracts. Seville. Spain/ 2013.
23. N. Whitehurst G. J. Lonigan C. J. Child Development and Emergent Literacy// Child Development, June 1998, Volume 69, Number 3, 848-872.
24. Selected Research on the ERS and Early Childhood Program Quality

Результаты сборки Группы 1

Тема: «Образование и развитие детей от 0 до 6 лет»

Модераторы: Олег Мецик, Саясат Нурбек

Сборщик: Ербол Сагатов

Субъекты (ключевые субъекты):

1. Дети
2. Родители
3. Педагоги
4. Дошкольные образовательные учреждения (ДОУ)
5. Центры дополнительного дошкольного образования и развития
6. Любой вид бизнеса, выстроенный вокруг сервиса дошкольников.

Целевые группы дошкольного сервиса как объекты и субъекты социального действия		Институциональные структуры дошкольного сервиса (образование, уход, развитие) Дошкольное образование как практика	
Дети	Социальная структура детской когорты	Государственный сектор Детские сады Учреждения дополнительного детского дошкольного образования	Бизнес-сектор Детские сады Учреждения дополнительного детского дошкольного образования
Родители	Социальная структура родительской когорты	НПО (третий сектор) Центры детского развития	Религиозные организации
Педагоги	Социальная структура педагогической когорты	Дошкольное образование как академическая дисциплина Институциональные структуры, ведущие подготовку и переподготовки специалистов сферы ДО	
Дошкольное образование как наука Научно-исследовательские работы, независимые исследования. Программы PhD по ДО.		Государственный сектор ВУЗы, ССУЗы,	Международные организации и НПО
Центры независимых исследований типа САНДж, ЦЕССИ-Казахстан, ЗУБР и т. п.		НИИ	
Государственный сектор. ВУЗы, НИИ. Аттестация научных кадров	Третий сектор. ЮНИСЕФ, международные организации	Бизнес-структуры вневузовского поля	

Угрозы/возможности для субъектов:

	Угроза / возможность	Субъект	Тренд
1	Угроза - сложнее работать по новой образовательной или воспитательной программе	Педагоги	4
2	Угроза - нехватка педагогов, владеющих казахским языком	Образовательные организации	3, 4
3	Возможность - прохождение узкой специализации, получение сертификатов прохождения обучение для дальнейшей конкурентоспособности на рынке труда	Педагоги	3,4
4	Угроза - упущенные возможности своевременного развития ребенка во всех аспектах жизнедеятельности	Родители	1, 5
5	Возможность - своевременное выявление и последующее развитие талантов с помощью современных подходов и методик	Дети, родители	3, 4
6	Возможность - расширение линейки (ассортимента) образовательных услуг	Бизнес	3, 4
7	Угроза - дефицит педагогов и переманивание конкурентами	Образовательные организации	3, 4
8	Угроза - перегруженность ребенка (учеба, дополнительные кружки и курсы)	Дети, родители	4
9	Угроза - ухудшение качества образовательных услуг.	Дети, родители	4

Список технологий:

1. Игровые технологии, геймификация образования и воспитания
2. Робот-педагог

Список форматов и политик:

19. Проведение ликбеза родителей в плане педагогики, где педагоги работают как с детьми, так и с родителями.

20. Для врачей-педиатров – введение дополнительного модуля «Диагностика неврологических заболеваний детей» в образовательные программы.

21. Необходимо внедрение изменений в модель подготовки педагогов (пересмотреть типовые учебные программы, введение модулей по цифровой грамотности).

22. Методическая поддержка педагогов. Суть методической подготовки учителя для работы в условиях инклюзивного образования состоит в систематическом изменении знаний и умений учителя с целью поиска наиболее эффективных путей развития и социализации учащихся с особыми образовательными потребностями.

23. Разработка казахоязычного контента: игры, видеоконтент.

24. Создание НИИ по дошкольному образованию и воспитанию - институтов прикладных исследований, которые реализуют множество текущих проектов, направленных на продвижение и поддержку равноправия в программах и политике в отношении детей младшего возраста путем создания

и распространения высококачественных и значимых исследований. Такого рода исследования имеют жизненно важное значение для сферы дошкольного образования, поскольку они помогают улучшить дошкольное образование и улучшить жизнь детей, которым оно служит.

25. Необходимо наладить связь теории и практики, где дипломная работа специалиста базируется на решении конкретной реальной проблемы (case study).

26. Необходимо проведение мероприятий, с помощью которых родители становятся полноценными участниками воспитательного процесса. Участвуя и способствуя разнообразному обучению и деятельности вне школы, родители становятся важным фактором в общем обучении и образовании детей.

27. Создание единого, независимого проверяющего органа (проверка дипломов работников дошкольного образования, общей деятельности детсадов)

28. «Казахстанскость» как основа новой образовательной системы, подхода. Пример: на данный момент в детсаде пропитывают детей путем патриотизма, однако в школе данный дух патриотизма пропадает, не подпитывается. Необходимо устранить эту проблему.

29. Профессиональная подготовка менеджеров и руководителей образовательных и воспитательных учреждений.

30. Воспитательные и образовательные методики на казахском языке в открытом доступе - единый ресурс/платформа/медиаотека.

31. Проведение физиологических и психологических скринингов родителей.

32. Более активное участие родителей в жизни ребенка. И, чтобы работодатель не мог препятствовать этому важному процессу в пользу своих интересов, необходимо законодательно закрепить права родителей.

33. Внедрение коммерческих проектов, в которых будут бесплатно организованы дошкольные мероприятия с участием родителей.

34. Консультационные пункты должны быть пунктами сопровождения (поликлиники и пр.) - Единый родительский университет для более эффективного взаимодействия родителей и дошкольных учреждений - программа «Өркендеу».

35. Единый цифровой ресурс осознанного родительства.

36. Усиленная проверка работников с детьми. Создание института гувернантки (по Британскому примеру).

Результаты сборки Группы 2

Тема: «Дети в цифровом пространстве. Ребенок и гаджеты»

Модераторы: Василий Климаков, Людмила Бурлаченко

Сборщик: Ануар Альмаганбетов

Субъекты:

- Родители
- Семья (семья как поколение)

- Педагоги (учителя)
- Детские сады
- Государственные органы (без конкретных операторов и субъектов).

К дополнительным субъектам можно отнести 3 субъекта, которые были отмечены участниками, как представляющие интерес и связанные с рисками и угрозами в цифровом пространстве:

- Гражданское общество;
- Сетевые сообщества;
- Субкультуры.

Возможности и угрозы

№	Возможности	Тренд(ы) №	Субъект(ы)
1.	Авторитеты вне семьи	№1	Дети
2.	Новые траектории навыков	№2	Дети
3.	Доступ к новым знаниям	№2	Дети, родители
4.	Новые профессии – менторы, тьюторы, цифровые учителя	№2	Педагоги
№	Угрозы	Тренд(ы)№	Субъект(ы)
1.	Вовлечение в деструктивное поведение	№1	Дети
2.	Сложность выбора приоритетов в цифровом пространстве	№1	Дети
3.	Потеря контроля над воспитанием детей	№2	Родители
4.	Размывание базовых знаний	№2	Дети
5.	Потеря контроля над образованием детей	№2	Родители, педагоги

В ходе работы экспертной группой были предложены 2 основные **технологии**:

- 1) Навигация - шкала для родителей и государства.
- 2) Выявление боли и создание способов устранения.

Форматы и политики.

По мнению участников сессии, развитие получают **форматы**, которые будут направлены на решение ряда задач по разработке открытых платформ для всех участников, повышению безопасности тура, созданию новых форматов обучения. Так обозначено:

- 1) Навигатор – государство;
- 2) Мониторинг индивидуальных траекторий в детских садах/школах;
- 3) Профессиональное родительство;
- 4) Детские сады как коворкинг-центры;
- 5) Альтернативные частные школы/детские сады с современными обучающими программами;
- 6) Новые требования к программам обучения учителей.

Также участники выделили такие форматы как: *базовые понятия - ликбез* и *рыночные методы*. Участники считают, что нужны базовые понятия образования и роль рынка, который формирует индивидуальное самосознание и знание. Кроме того, эксперты не предложили форматов, направленных на противодействие кибербуллинга.

В качестве основных **политик** для деятельности отрасли эксперты предложили:

- 4) Законодательное регулирование тьюторства.
- 5) Регулирование неформального знания.
- 6) Гибкие системы быстрой сертификации.

**Силлабус по учебному курсу (дисциплине)
«Форсайтные исследования общественного развития в РК»**

Рекомендован в качестве элективного курса (модуля к элективному курсу) в учебном процессе вузов, ведущих подготовку бакалавров и магистров по социогуманитарным, педагогическим специальностям, для программ повышения квалификации и переподготовки государственных служащих и специалистов сферы государственного и местного управления.

Цель курса (модуля) – повышение компетенций слушателей, студентов в современной методологии прикладных исследований общественного развития.

Тематика и количество часов

Теоретический модуль: Методологические основания, история и теория форсайтных исследований	
Методологические основания, история и теория форсайтных исследований	1
Институциональные структуры и организационные площадки продвижения форсайтных методов в зарубежных странах	2
Место форсайта в методологической классификации методов научного познания и общественного развития РК	2
Прикладной модуль: Эффективность дидактического иммерсинга в техники и приемы исследовательской практики Rapid Foresight	
Специфика, процедуры, этапы, алгоритм исследовательской техники в offline формате	4
Специфика, процедуры, этапы, алгоритм исследовательской техники в online формате. Минимализация текста и разъяснительных монологов.	4
Принципы обучения в интерактивном погружении в пилотные игровые ситуации. Перезагрузка на иммерсинг и интерактивность.	4
Проектный модуль. Организация коммуникативного пространства в offline и онлайн дискуссиях форсайт-сессий	
Методика онлайн коммуникаций в исследовательских и преподавательских практиках на примере онлайн коммуникаций в ходе форсайт-сессий	5
Включение Rapid Foresight в методическую платформу социального исследования: проектные практики	5

Теоретический модуль: Методологические основания, история и теория форсайтных исследований

Методологические основания, история и теория форсайтных исследований. Актуальность проведения форсайтных исследований в сфере общественного развития РК. Международные рекомендации. Институциональные структуры и организационные площадки продвижения форсайтных методов в зарубежных странах. Институциональные структуры и организационные площадки продвижения форсайтных методов в Казахстане. Место форсайта в методологической классификации методов научного познания и общественного развития. Методология научного познания и методы познания конкретных сфер

научного познания. Междисциплинарные и узко дисциплинарные методы исследования. Понятие о качественных и количественных методах исследования. (Блиц-дайджест: Методы исследования в социологии. Методы исследования в психологии. Методы исследования в менеджменте. Методы исследования в педагогике. Методы исследования в политологии). Современные тренды в методологических подходах к исследовательским практикам общественного развития. Активистские исследования как новый тренд в мировой социальной науке и практике социальных изменений. Форсайт как качественный активистский метод стратегического исследования общественного развития. Прогностические методы социальных исследований. Форсайт и прогностика.

Прикладной модуль: Эффективность дидактического иммерсинга в техники и приемы исследовательской практики Rapid Foresight

Форсайтные исследования в русскоязычном поле прогностических практик. Методика Rapid Foresight. Эффективность дидактического иммерсинга в техники и приемы исследовательской практики Rapid Foresight. Специфика, процедуры, этапы, алгоритм исследовательской техники в offline формате. Специфика, процедуры, этапы, алгоритм исследовательской техники в online формате. Минимализация текста и разъяснительных монологов. Тьюторские «тены». Респондентские «тены». Фасилитация. Организация обучения в интерактивном погружении в пилотные игровые ситуации. Перезагрузка на иммерсинг и интерактивность. Предфорсайтный тренинг участников. Обучение не словами, а в погружении в учебные ситуации. Фасилитационная отработка освоения смыслового контента глоссария Rapid Foresight. Фасилитационная отработка освоения тактов работы. Рекогносцировка по действиям, терминам, векторам аналитики.

Проектный модуль: Организация коммуникативного пространства в offline и онлайн дискуссиях форсайт-сессий

Методика онлайн коммуникаций в исследовательских и преподавательских практиках на примере организации и проведения онлайн коммуникаций в ходе форсайт-сессий. Организация коммуникативного пространства в онлайн дискуссиях форсайт-сессий. Форсайтные исследования в режиме онлайн. Правила игры. Ограничения и доступы. «Закрытие» группы. Пред-сессионный тренинг. Кастинг пула потенциальных участников. Работы в мини-группах: диада, триада. Фокус на интерактивность участников. Игровые пилотные пред-сессионные диалоги, мозговые штурмы. Технологические такты. Обучение через интерактивные мини-сессии. «Тренды»: иммерсинг и фасилитация. «Риски» и «Возможности»: иммерсинг и фасилитация. «Карта будущего». «Образ будущего». Форматы и политики. Проекты. Командность и командообразование в форсайт-сессиях. Ролевой иммерсинг: модератор и сборщик. Метод фасилитации и пилотных «карусельных» погружений в роль участника, модератора, сборщика. Включение Rapid Foresight в методическую платформу социального исследования: проектные практики.